

ΛΥΤΡΩΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΣΥΝΤΑΧΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Γ. ΜΥΛΩΝΟΓΙΑΝΝΗΣ

Σ' ΑΥΤΟ ΤΟ ΦΥΛΛΟ ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΥΝΤΑΙ

Τ. Κ. ΠΑΠΑΤΣΩΝΗΣ
ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΕΛΛΗΣ
ΚΛΑΡΑ ΤΣΕΤΚΙΝ
Ν. ΤΟΥΤΟΥΝΤΣΑΚΗΣ
ΟΡΕΣΤΗΣ ΛΑΣΚΟΣ
ΤΕΥΚΡΟΣ ΑΝΘΙΑΣ
ΓΙΑΓΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ
ΣΑΒΒΑΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΝΟΣ ΣΠΑΛΑΣ
ΑΛΕΞ. ΛΑΛΑΟΥΝΗ
ΝΙΚΟΣ ΣΟΜΑΛΗΣ
Γ. Μ. ΠΟΛΙΤΑΡΧΗΣ
ΒΑΣΟΣ ΧΑΝΙΩΤΗΣ
ΚΩΣΤΑΣ ΑΣΤΡΙΤΗΣ
ΝΙΚΟΣ ΜΑΡΑΚΗΣ
Γ. ΜΥΛΩΝΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΑΘΗΝΑ 15 ΙΟΥΝΙΟΥ 1933
ΓΡΑΦΕΙΑ ΓΑΜΒΕΤΑ 1

ΧΡΟΝΟΣ Α΄.—ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 1
ΤΟ ΦΥΛΛΟ ΔΡΑΧΜΕΣ 5

ΛΥΤΡΩΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΟΥΣΑ ΣΥΝΤΑΧΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

ΓΙΑΓΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΥΛΩΝΟΓΙΑΝΝΗΣ
ΣΑΒΒΑΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
ΠΑΝΟΣ ΣΠΑΛΑΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΓΑΜΒΕΤΑ 1 — ΑΘΗΝΑ

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΧΡΟΝΙΑΤΙΚΗ ΔΡΑΧ. 50
ΕΞΑΜΗΝΗ » 25
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΧΡΟΝΙΑΤΙΚΗ ΔΟΛ. 1

ΤΟ ΦΥΛΛΟ ΔΡΑΧ. 5

Ἐπιστολές—Ἐμβάσματα: Γιάγκον Δημητριάδην Γαμβέτα 1 — Ἀθήνα

ΔΗΛΩΣΗ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΑΣ ΘΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΣΤΙΣ 15 ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ

ΑΝΔΡΙΚΑ ΕΙΔΗ

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ Σ. ΣΤΑΥΡΙΤΗ

ΕΝΑΝΤΙ ΙΟΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ

Κάτα:θι Ἀρσακείου

Τυπογραφεία «ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΕΩΣ» Ἀλατσάτων 9 Πειραιῶς

ΟΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΜΑΣ

Τὴν ἔκδοσιν τοῦ «ΛΥΤΡΩΜΟΥ» μᾶς τὴν ἐπέβαλαν μιὰ ἔλλειψη καὶ μιὰ ἀνάγκη. Ἡ ἀνάγκη τοῦ πνευματικοῦ μας ξεσκαλωμάτος ἀπὸ τὰ ἠθικὰ καὶ αἰσθητικὰ ἀπολιθώματα τῆς παραδομένης Τέχνης καὶ ἡ ἔλλειψη μιᾶς διανοητικῆς σκαπάνης, ποὺ νὰ σκάψῃ συστηματικὰ τὰ θεμέλια τῶν παλιῶν πύργων, γιὰ ἓνα ὀριστικὸ μαζὺ καὶ δημιουργικὸ γκρέμισμα.

Ἐκδοθήκαμε γιὰ νὰ διδάξουμε ἢ, ἂν θέλετε, γιὰ νὰ θυμίσουμε σιτοῦς μεριστοφελικοὺς ὀπαδίσκους τῆς καρλαῦλικῆς ἀερολογίας καὶ στὴν ποίησιν ἀκόμα καὶ στοὺς ἄλλους, ποὺ ἔμειναν ἀσυγκίνητοι ἀπὸ τὰ πιδὸ μεγάλα προβλήματα τῆς ἀνήσυχης ἀνθρωπότητας, πῶς ἡ ὥρα τῆς ὀριστικῆς τους καταδίκης ἔφτασε. Πρώτη τους καταδίκη εἶναι ἡ κραυγὴ μας αὐτὴ καὶ ἡ ἀμετάπειστη ἀπόφασίς μας νὰ μὴ τοὺς ἀκολουθήσουμε.

Ἡ ἐποχὴ μας δὲν εἶναι γιὰ:

«Γιαρεδάκια ὅπου ἔναι σὰν προσανάμματα στὴ σιὰ.»

Τὰ «οὐράνια» θέματα, ποὺ ἀποτελέσαν πηγὴ ἀποκλειστικῆς ἔμπνευσης τῶν παλιῶν ἠθικῶν ἀξιών: τῆς Τέχνης, τῆς Θρησκείας, πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὀριστικὰ πιδὰ κι' ὀλότελα ἐξαντλημένα. Στὴ θέσιν τους προβάλλουν τώρα δικαιωματικὰ—ζητώντας δίκιο μὲ τὴ βουβὴ ρητορικὴ τους—τὰ «γῆϊνα» θέματα, τὰ πιδὸ κοντὰ στὸν ἄνθρωπο, τὰ πιδὸ πραγματικά.

Ὁ Αὐγερινός, ἡ Πούλια, τὰ πεφτάστερα δὲν πρόκειται νὰ γίνουν φωτεινότερα μὲ τὴν πρόσθεσιν κι' ἄλλων στίχων στοὺς τόσους ποὺ γραφτήκανε γι' αὐτά.

Εἶναι καιρὸς νὰ ξαναγυρίσουμε στὸν ἑαυτό μας. Δὲ σὰ φαίνεται πῶς φτάνει πιδὰ ὁ ἐγκληματικὸς αὐτοξεχασμός μας τόσους καὶ τόσους αἰῶνες, ἀπ' τὸν καιρὸ, ἴσως, ποὺ πρωτοσαλέψαμε τρεμουλιασμένοι ἀπάνω στὸ σιβυλλικὸ πλανήτη μας;

Ἐσχάσαμε τὸν ἑαυτό μας σὲ σημεῖο, ποὺ νὰ μὴν ξέρομε γιὰτὶ πονοῦμε. Κι' ἀφίνοντας ἀγιάτρευτο τὸ μεγάλο μας πόνο ζητήσαμε τὴν παρηγοριὰ στὸ ἄγονο τραγούδι τῶν οὐρανῶν, τῆς θάλασσας, τῶν δέντρων... Σὰν τὸν προληπτικὸ ἴσα ἴσα λαβωμένο ποὺ ἀφίνοντας τὴν ἐπιστήμη, ζητεῖ τὸ γιατρομέο του στὰ μάγια καὶ στὰ ξόρκια.

Γι' αὐτὸ κι' ὁ «ΛΥΤΡΩΜΟΣ» θὰ χιπήσῃ τὴν πρόληψιν στὴν Τέχνη μὴν ἀκολουθώντας ὀλότελα τὴν Παράδοσιν στὸ διάλεγμα τῶν θεμάτων. Θὰ τραγουδήσῃ τὸν π ο ν ε μ έ ν ο ἄ ν θ ρ ο π ο στὴν προσπάθειά του νὰ λυτρωθῇ οικονομικά, πνευματικά.

Ἡ ἔκδοσιν τοῦ «ΛΥΤΡΩΜΟΥ» θὰ θυμίζῃ κάθε στιγμὴ—καὶ μόνο μὲ τ' ὄνομά του—τὴν ὑπαρξὴ τῆς σκλαβιάς καὶ τὴν ὑπέριστη ὑποχρέωσιν τῆς ἀπολύτρωσης.

«Ο ΛΥΤΡΩΜΟΣ»

ΝΟΜΟΣ

Μην έρεβνούμε για Παιδαγωγό' κράτιστος πάντων
 έρχεται ο Νόμος. Νόμος όμως θέλει πλάκα για να χαραχθῆ.
 "Όχι τὰ τιποτένια εκείνα και τὰ άχάραχτα
 που τὰ έπενδύει κύρος τούτος ή εκείνος, άφτοβαφτιζόμενος
 για Νομοθέτης. Άλλά Νόμος, χάριγμα πλάκας χαλυβδίνης,
 πούρχεται από τοῦ "Όρους, άπαράβατος. Μόσχου, δέν έχει
 ούτε Όμοιώματα χρυσοῦ. Δέν θά χορέψης πλάνητες χορούς.
 Θ' άγεις μόνο από την Πλάκα. Και θά ευτυχῆσης,
 καθώς θ' άτόνηση ή σφαλερή πρωτοβουλία σου.
 "Έχοντας τούτη τήν ποδηγεσία, θά προχωρήσης, όπως έτάχθης
 στην ύψιπετή σου άδυναμία. Άναγνωρίζοντάς την, ταπεινώσου,
 για να ύψωθῆς στα νέφη τῆς δυνάμεως. Άν θῆς να μην άκούσης
 καγχασμούς τοῦ Όξωαπεδώ, που σου παραφυλάει
 την ήττα και την κάθοδο. Μέσα σε Νόμου κράτος,
 νικά τον περιλαμπρα.

Τ. Κ. ΠΑΠΑΤΣΩΝΗΣ

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΝΑΡΧΙΚΟΥ

Έμένα μόνο με πλακώνουν λόφοι
 από βαρύ γρανίτινο καιρό.
 Δέ θέλησα έγώ τάφο να φορώ
 γυμνό και έλεύθερο με τρών οι ζόφοι.

Μπαρσαμωμένοι των άρχόντων ψόφοι
 κόλυβα θέτε, μνήμαγα, σταυρό,
 κλάφες, χαχάμη ράσα...—έγώ θά βρω
 τον τρόπο να σαπίζω σαν τον όφι.

Ταριχευμένες μούμιες, είχα τάξει
 στάθλιο κουφάρι μου ότι θά πετάξει
 κάποτε προς τῆ λάμψη των ήλιων.

"Όρνιου γουστέρα βρίσκω «μαυσωλεϊον»
 και ό φτερωτός μου τύμβος με τραβά
 πέρα άπ' τῆ μπόχα σας, δεξιά, ζερβό!

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΕΛΛΗΣ

Ο ΛΕΝΙΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ

Ειδικός συνεργάτης μας μετέφρασεν άποκλειστικά για τό περιοδικό μας τις άπόψεις του Λένιν πάνω στην τέχνη, που βρίσκονται μέσα σε μιá συνομιλία του με τήν Κλάρα Τσέτκιν. Η συνομιλία αυτή για τήν τέχνη μεταξύ Λένιν-Τσέτκιν έγινε στα 1920, σε μιάν εποχή δηλαδή, που τήν πνευματική και καλλιτεχνική ζωή τῆς Ρωσίας κυριρχούσεν ολόκληρος ό επαναστατικός πυρετός με όλες τις υπερβολές του και τις υπερμοντέρνες τάσεις κάθε επαναστατημένης περιόδου. Ο Ντέμναν Μπιέντνυϊ, ό Μαγιακόφκι, ό Γιασσένιν, για ν' αναφέρουμε τους πιο φημισμένους, αντιπροσωπεύανε τὰ υπερμοντέρνα ρεύματα στη φιλολογική και καλλιτεχνική ζωή. Δέν πέρασεν όμως και μακρύ χρονικό διάστημα που έσβησεν ή έξαψη αυτή του μοντερνισμού κι' επικράτησεν ή σύνεση του λογικού κι' όλα πήρανε ξανά τό φυσιολογικό τους δρόμο. Η συνομιλία αυτή, που θά συνεχισθῆ, γράφτηκε άπ' τήν Τσέτκιν, στο κομμάτι δέ που παραθέτουμε μιλάει ό Λένιν.

Τό ότι νέες δυνάμεις ξυπνοῦνε και δροῦν για να δώσουνε στη Σοβ Ρωσία μιá νέα τέχνη κι' ένα νέο πολιτισμό, αυτό, είπεν ό Λένιν είναι κάτι τι καλό, κάτι ύπέροχο. Τό ότι ό ρυθμός αυτής τῆς εξέλιξης είναι γρήγορος και χρήσιμος, είναι πολύ φυσικό και δέν είναι καθόλοι κακό. Πρέπει και θέλουμε να καταχτήσουμε ότι χάσαμε στους αιώνες που περάσανε χωρίς να δημιουργήσουμε τίποτε. Πιο τεράστια ζύμωση γίνεται παντού σαν τότε που ό κόσμος έβγαινε από τό χάος. Άναζητοῦνε με πυρετό νέα έγερτήρια συνθήματα και νέες λύσεις παραδένχονται σήμερα, τεχνικές και πνευματικές τάσεις, που θ' άρνηθοῦν και θά καταδικάσουν αύριο: "Όλα όμως αυτά είναι αναπόφευκτα.

Η επανάσταση δίνει τῆ λευτεριά σ' όλες τις καταπιεζόμενες δυνάμεις και τις κάνει να ξαναβροῦν από τον πάτο που ήταν ως τὰ τώρα καταδικασμένες, στην επιφάνεια.

"Ένα παράδειγμα ανάμεσα σ' ένα κατό: Θυμήσου, Κλάρα, τήν πίεση,

που έξασκοῦσαν πάνω στην έλεύθερη ανάπτυξη τῆς ζωγραφικῆς, γλυπτικῆς και άρχιτεκτονικῆς μας οι παραξενιές, και τὰ καπρίτσια τῆς Τσαρικῆς σύλλῆς, καθώς και τὰ γούστα κι' οίφαντασιοπληξίες των κυριών άριστοκρατών και μπουρζουάδων. Μέσα σε μιá κοινωνία που βασίζεται πάνω στην άτομική ιδιοκτησία ό καλλιτέχνης παράγει έμπορεύματα για τήν αγορά: του χρειάζονται αγοραστής. Η επανάστασή μας έχει τινάξει από τους ώμους των καλλιτεχνών μας τό βάρος που λύγιζε τό κορμί τους, τους λευτέρωσε από τούτη τήν πεζότατη κατάσταση των έμπορικῶν υποθέσεων. Χάρις στην επανάσταση τό Σοβ. κράτος έγινε ό προστάτης τους. Αυτό τους δίνει παραγγελίες. "Όλοι αυτοί που είναι καλλιτεχνες ή που νομίζουν πως είναι τέτοιοι έχουνε τό δικαίωμα να δημιουργοῦνε λεύτερα σύμφωνα με τις αντιλήψεις τους είτε αυτό άξίζει κάτι είτε δέν άξίζει τίποτα. Να από που προέρχεται ό αναβρασμός, ό πειραματισμός, τό χάος.

Άλλά, φυσικά, εμείς είμαστε Κομμουνιστές. Δέν έχουμε τό δικαίωμα να σταυρώσουμε τὰ χέρια και ν' άφίσουμε τό χάος να ξεμπουκάρη ό,τι του γουστάρη. Πρέπει να επιδιώξουμε να κατευθύνουμε αυτή τήν ανάπτυξη, να τῆς δώσουμε μιá φωτεινάδα συνειδητή και ξεκάθαρη και να προσπαθήσουμε να προσδιορίσουμε με ακρίβεια τ' άποτελέσματά τῆς. Κι' από τήν άποψη αυτή ύστεροῦμαι ακόμα πάρα πολύ. Μου φαίνεται, πως έχουμε και μεις τους δόκτορες μας. Είμαστε πάρα πολύ «εικονοκλάστες». Άν παραδεχτοῦμε κάτι πως είναι ώραίο ως τό ξαναθυμηθοῦμε και όταν ακόμα είναι «παλιό». Γιατί να παρατήσουμε κάτι τό άληθινά ώραίο, γιατί να τό πετάξουμε πέρα μιá για πάντα, μόνο γιατί

είναι «παλιό», και να μη τὸ πάρουμε
σαν σημεῖο ἀφετηρίας για μιὰ μετα-
γενέστερη δημιουργία. Γιατί να λα-
βούμε το «Νέο» σαν μιὰ θεότητα,
πὸ ἄμαστε ἀναγκασμένοι να τὰ
ὑπακούουμε μόνο και μόνο γιατί εἶ-
ναι «Νέο»; Αυτό εἶναι βλακεία κα-
θαρή και ἀπλή· εἶναι ἐξωφρενισμός...

Εἴμαστε καλοὶ ἐπαναστάτες, μὰ
πρέπει να δείξουμε πὸς βρισκόμα-
στε «στή μοῖρα τοῦ συγχρόνου πολι-
τισμοῦ». Ἐγὼ ἔχω τὸ θάρρος να δι-
αλαλήσω πὸς εἶμαι ἕνας «βάρβα-
ρος». Δὲ μπορῶ να παραδεχθῶ τὰ
ἔργα τοῦ ἐξπρεσιονισμοῦ, φουτουρι-
σμοῦ, κυβισμού και ἄλλων «ισμοῦ»
σαν ὑψηλότερες ἐκδηλώσεις καλλιτε-
χνικῆς μεγαλοφυΐας. Δὲν τὰ κατα-
λαβαίνω. Δὲ μοῦ κάνουνε καμιὰ εὐ-
χαρίστηση.

Ὅφειλω να ὁμολογήσω, ὅτι στε-
ροῦμαι ἀπὸ τὸ ὄρανο αὐτὸ με τὴ
δύναμη τοῦ ὁποῖου θὰ καταλάβω
ὅτι ἡ καλλιτεχνικὴ μορφή στην ὁποία
ἐκφράζεται μιὰ ἐμπνευσμένη ψυχὴ
εἶναι ἕνα τρίγωνο ἀντὶ μιᾶς μῦτης
και ὅτι ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπαναστατικῆς
δράσης κάνει τὸ ἐνόργανο σῶμα τοῦ

ἀνθρώπου ἕναν ἄμορφο σάκκο βαλ-
μένο πάνω σὲ δυὸ μπαστούνια και
ἐφοδιασμένο με δυὸ διχάλες σὲ πέν-
τε κλαριά—ὁ Λένιν ἄρχισε να γελά
καλόκαρδα...

Ἄλλὰ ἐξακολούθησε, αὐτὸ ποῦ
ἐνδιαφέρει δὲν εἶναι ἡ γνώμη μας
για τὴν τέχνη οὔτε τὸ ποιὰ τέχνη θὰ
δώσουμε σὲ μερικὲς ἑκατοντάδες ἢ
και σὲ μερικὲς χιλιάδες ἀνθρώπους
σε ἕνα πληθυσμὸ πὸ ὅπως ὁ δικός
μας ὑπολογίζεται σὲ πάρα πολλὰ
ἑκατομμύρια. Ἡ τέχνη ἀνήκει στὸ
λαὸ, πρέπει να προέρχονται οἱ πιὸ
βαθεῖς ρίζες τῆς μέσα ἀπὸ τὶς μεγά-
λες ἐργατικὲς μάζες. Οἱ μάζες πρὶ-
πει να τὴ νοιώθουν και νὰ τὴν ἀγα-
ποῦν. Ἡ τέχνη πρέπει να ἐνώνη και
να ἐξευγενίσει τὰ αἰσθήματά τους,
τὶς σκέψεις τους και τὶς θελήσεις
τους. Οἱ καλλιτέχνες πρέπει να γεν-
νιῶνται και να μεγαλώνουν, ἀνάμε-
σα στὶς μάζες. Ἐχουμε τὸ δικαίωμα
να προσφέρουμε γλυκίσματα σὲ μιὰ
μειονοψηφία, τὴ στιγμή ποῦ οἱ ἐργα-
ζόμενες μάζες στεροῦνται κι' αὐτὸ
τὸ μαῦρο ψωμί;...

(Ἀκολουθεῖ)

« ΜΙΛΗΜΑΤΑ »

ΕΡΜΗΣ

Τρεῖς φίλοι—ἕνας εἰρημιστής, ἕνας ἐπαναστάτης κι' ἕνας καλλιτέχνης—
καθισμένοι σ' ἕνα μακρινὸ ἀπόμερο καφενεδάκι, συζητοῦσαν.

Ἐνας νέος—σωτὸς ἔφηβος—μ' ἀκρωτηριασμένο ἀπ' τὸν ὄμο τὸ δεξι
χέρι του, πέρασεν ἀπὸ μπρὸς τους.

Τὶ περίεργο ὄμως!

Αὐτὴ του ἡ ἀναπηρία τοῦ ἔδινε, θαρρεῖς, μιὰν ἐξαιρετικὴ χάρη, τὸν ἔκανε
ἔτσι—ὄχι ἀπὸ οἶκτο—τιὸ συμπαθῆ...

Τὸν παρακολούθησαν κι' οἱ τρεῖς καθὼς ἔφευγε ὡς του χάθηκε κεῖ στην
καμπὴ τοῦ δρόμου.

Ἐπειτα ἀλληλοκοιτάχτηκαν κι' ἔμειναν ἄφωνοι για λίγες στιγμές. Ὑ-
στερα ἔλυσαν τὴ σιωπὴ τους.

Ὁ εἰρημιστής εἶπε:

—Ἐνα θῦμα ἀκόμη, τοῦ μεγάλου πολέμου. Ὁ νέος αὐτὸς με τὸ κομμένο
χέρι μοῦ θυμίζει ὅλη τὴ φρίκη τῆς μάχης!

Ὁ ἐπαναστάτης μίλησε:

—Εἶναι κι' αὐτὸς ἕνας ἀπὸ τοὺς δυστυχισμένους τῆς ἀθλιας κοινωνίας μας.
Τελευταῖος μίλησε σιγά—σχεδὸν ψιθυριστὰ—κι' ὁ καλλιτέχνης.

—Ὁλόκληρος ὁ Ἐρμῆς τοῦ Πραξιτέλη!

Εἶπε.

ΝΙΚΟΣ ΤΟΥΤΟΥΝΤΖΑΚΗΣ

ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΠΑ: «Τὸ βράδυ αὐτὸ τὸ ἀχνὸ με τὴν Πανσέληνο
ποῦ για τὴ χώρα τῆς χιμαίρας λάμπει ὡς μπάρκο,
ρίζε στῆς Λήθης τὸν Καιάδα κάθε σκέψη σου,
κι' ἄκου τ' ἀηδόνια ποῦ παραληροῦν στὸ πάρκο!

Και μὴ μιλάς!...Μόν' ἄνοιξε τὸ κλειστὸ στῆθος σου,
να τὸ γιομίση ὁ χείμαρρος τῶν ἀρωμάτων·
κι' ὅπως πρὶν λίγα χρόνια (ἀπὸ τὴ σκέψη ἀμόλυντα)
γίνε και πάλι ἡ σκλάβια τῶν Συναισθημάτων!...

Κι' ἔτσι, βουβοὶ κι' οἱ δυὸ μας, ἤρεμα θ' ἀφίσωμεν
ἐνέχυρο στὸ χῶμα τ' ἄθλια μας σαρκία·
κι' ἐξαυλωμένοι μεσ' στὴ νύχτα πιά, θὰ γίνουμε
δυὸ πρᾶες νότες...στὴ Συμπαντικὴ ἄρμονία!...

ΚΙ' ΕΙΠΕΣ: «Τὸ βράδυ αὐτὸ τὸ ἀχνὸ με τὴν Πανσέληνο.
ὑπάρχουν ἀνθρωποὶ, ΠΟΙΗΤΗ μου, ποῦ πεινᾶνε·
κι' αὐτὴ τὴν ἀργυρὴ Πανσέληνο θὰ θέλανε
ναῦταν ἕνα καρβέλι ἀπλῶς...για να τὸ φάνει...

Πᾶψε να λὲς ἀρλοῦμπες...κι' ἄδραξε στὴ σκέψη σου
τὴν τραγωδία τῶν ἑκατομμυρίων ἀνέργων·
κι' ἄκου ποῦ φτάνει ὡσαμ' ἐμᾶς τὸ ἐπαναστα-
τικὸ τραγοῦδι ἀπὸ τὰ σκότη τῶν Κατέργων!...

Κι' ἂν τὴν ψυχὴ σου δὲν τὴν σκλάβωσεν ἡ πόρωσις
ἀκόμα, κι' ἂν μιὰ στάλα ζωῆς ὑπάρχει ἐντὸς σου,
τὸν μέγα πυρετὸ τῆς Γῆς θὰ νοιώσης σίγουρα,
και θε να πῆς τὴν ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ Θεό σου!...

Ὅχι!...Δὲν ἔχεις τὸ δικαίωμα να γεμίσης πιά
με νοσηρότητες τὸ στῆθος σου τ' ἀντρίκιο·
ξύπνα ἀπ' τὸ λήθαργο καλέ μου!...Ἴδου ὁ δρόμος σου!...»
—Και σοῦ ΕΙΠΑ ντροπιασμένος: «ΕΧΕΙΣ ΔΙΚΙΟ».

ΟΡΕΣΤΗΣ ΛΑΣΚΟΣ

“ΓΙΑ ΤΑ ΣΦΥΡΙΓΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΛΗΤΗ,,

‘Ο παρά κάτω πρόλογος είχε γραφτή απ’ τόν ‘Ανθία για τήν πρώτη του συλλογή, τὰ «Σφυρίγματα τοῦ ‘Αλήτη», μά για λόγους τεχνικούς δέν δημοσιεύτηκε τότε. ‘Εμεῖς ἔχοντας τή γνώμη ὅτι ὁ πρόλογος αὐτός, δέν ἀναφέρεται εἰδικά μόνο στή συλλογή τοῦ ‘Ανθία, ἀλλά καί θίγει γενικώτερα ζητήματα τῆς Τέχνης, τόν δημοσιεύουμε αὐτοῦσιο σήμερα, για νά διαβαστῆ εὐρύτερα ἀπ’ ἄλλους.

“Αν θά χρειάζοτανε κάποια εἰσαγωγή για «τὰ Σφυρίγματα τοῦ ‘Αλήτη» πάνω κάτω θάτανε γραμμένη μ’ αὐτό τόν τρόπο:

‘Ο ‘Αλήτης, πού τραγουδάει, φλυαρεῖ, θυμώνει, σαρκάζει, εἰρωνεύεται πρῶτα—πρῶτα τόν ἑαυτό του κι’ ὕστερα τίς συνθηκές του, πότε γελώντας, πότε σφίγγοντας τίς γροθιές του μέ πείσμα, για νά κρατηθεῖ μέσα στήν ἐποχή του, εἶναι ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας.

Δέν παρουσιάζεται μέ ἀξιώσεις.

“Αλλωστε οἱ ‘Αλήτες ὅλοι εἶναι πολὺ ὀλιγαρκεῖς. Τούς εἶναι ἀρετὴ μιὰ γωνιά, ὅποιαδήποτε, για νά ξεκουράσουνε τήν ἄρρυθμη καί κουρασμένη τους ὑπαρξή.

‘Ο ἀναγνώστης μου ἀσφαλῶς θά στενοχωρήθηκε, γιατί ἴσως βρῖσκει τόσο ἀσκοπες τίς παραπάνω ἐξηγήσεις.

Κι’ ὅμως ἐμεῖς ὅλοι, πού εἴμαστε συνειθισμένοι νά δεχόμαστε κάθε ἐκδήλωση τῶν γύρω μας, πάντα σιωπηλοὶ καί ἀποχαυνωμένοι ἀπ’ τὴ σκέψη, νομίζοντας ἔτσι πῶς προσφέρουμε μιὰ μεγάλη -ν- ἢ μικρὴ ἐκδούλευση στὸν ἑαυτό μας, ἐξακολουθοῦμε τὴ φλυαρία.

“Αν θέλετε μπορεῖτε νά μὴ διαβάσετε παρα-κάτω καί ρίχτε μιὰ ματιὰ στὰ παραληρήματα ἑνὸς ‘Αλήτη.

‘Αλλά...Μὴ βιάζεστε, σὰς παρακαλῶ.

“Ας μιλήσουμε καί μέ λίγη σοβα-

ροφάνεια. (“Εἰ τί νά γίνει; Κάποτε χρειάζεται κι’ αὐτό).

Ζοῦμε σὲ μιὰν ἐποχή, πού δέν μπορεῖ νά δεχτεῖ παρά ὅσες προσπάθειες γίνονται για τὴν προαγωγή τῆς κοινωνίας, σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα.

Κάτι γίνεται σ’ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου.

‘Ο ἄνθρωπος πασκίζει για ἕνα καλλίτερο αὐριόκι ἕνα ὑποφερτὸ σήμερα.

‘Η θετικὴ σκέψη βάλθηκε νά δείξει στήν ἀνθρωπότητα ἕνα δρόμο πλατύ, πού, ἀκολουθώντας τον, θά φτάσει στήν εὐημερία καί θά γνωρίσει τὸ νόημα τῆς ζωῆς—ἄν. ἢ καημένη, ἔχει κάποιο νόημα.

Οὔτε πεσιμισμὸ θέλουμέν ἀδείξουμε, οὔτε εἴμαστε ἔτοιμοι ναὐτοχτονήσουμε.

‘Απλῶς, ἐρευνώντας, για νά λύσουμε τὰ γύρω μας προβλήματα, κατωρθώσαμε νάμφιβάλλουμε για πολλὰ πράγματα.

‘Ὡς τόσο, μιὰν ἀμφιβολία δὲ μᾶς ἐμποδίζει ἀπο τὸ νάγαποῦμε τὴ γῆν αὐτὴ, τὸν ἄνθρωπο, τὸ Σύμπαν ὀλόκληρο, «ἔμψυχο καί ἄψυχο»—ὅπως συνειθίζεται νά λέγεται—καί νά πιστεύουμε πῶς, μέ τὴ δημιουργία δυνατῶν, ἀνήσυχων καί ἐπαναστατημένων ἀνθρώπων, θά δοθεῖ κάποια λύση στὸ ζωϊκὸ πρόβλημα.

Καί πρῶτα—πρῶτα—νά! ἕνα ζήτημα, πού μᾶς ἀπασχολεῖ καί μᾶς ἐνδιαφέρει, χωρὶς καμμιάν ἀμφιβολία—πιστεύουμε πῶς πρέπει νάλλάξουν οἱ οἰκονομικὲς συνθηκὲς τῆς κοινωνίας, για νάφεθεῖ ἐλεύθερο τὸ ἄτομο νά ἐξελίξει ὅλες τίς δυνατότητές του—πού περιορίζονται ἀπὸ μιὰ διαρκὴ πάλη για τᾶγιο ψωμί.

Καί πῶς θά γίνουν ὅλ’ αὐτά;

Φαντάζομαι πῶς ἕνας “Αλήτης δὲ μπορεῖ νά κάνει τὸ δάσκαλο για πράγματα, πού λύσανε πιά οἱ κοι-

νωσιολόγοι.

Αὐτὸς σφυρίζει.

Μήπως ἀπαγορεύεται, παρακαλῶ, τὸ σφύριγμα;

“Αν—κατὰ λάθος ἢ κατὰ σύμπτωση—τὰ σφυρίγματά του εἶναι καί ποιήματα, ἀσφαλῶς, αὐτὸ ἐνδιαφέρει τὴν τέχνη.

Καί ξαίρουμε πολὺ καλὰ—κατάντησε πιά κοινοτυπία καί νά λέγεται κάτι τέτιο—πῶς: Τέχνη «ἔξω τόπου καί χρόνου», ἔξω ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς κανωμένη ἀπὸ ἀνθρώπους κλεισμένους στὸ γραφεῖο τρυσ καί σερβίροντας αἰσθηματάκια καί διανοητικὰ μικροκατασκευάσματα, ἀπὸ κυρίου, ἢ κυρίες, ἢ δεσποινίδες, πού κάθονται στὸ μπαλκονάκι, στὴ βεράντα, στὸ παράθυρο, στὸ σαλόνι τους καί

σεληνιαζονται, ἢ ἀνθίζονται, ἢ ἐρωτεύονται μέ κοντέσσεσ, φθινόπωρα, χειμῶνες, ἄνοιξες καί καλοκαίρια, ἀναμνήσεις καί...ὠραίους καιροὺς—τέτια τέχνη, εἶναι, μά τὸν ἄγιο Σατάν, οἰκογενειακὴ ὑπόθεση, πού, χωρὶς ἄλλο, δέν ἐνδιαφέρει παρά τὰ θαυμάσια αὐτὰ “Ὄντα.

“Αν «τὰ Σφυρίγματα τοῦ ‘Αλήτη» δέν ἔχουνε τὴν παραπάνω αἰσθητικὴ ἀρτηριοσκληρώση—ἔ τότε, ἴσως, ἔχουνε κάποιο σκοπὸ.

‘Αλλοιῶς, δὲ θά δυσσαρεστηθοῦνε καθόλου ἂν πεταχτοῦνε σὲ κάποιο δέντρο.

Ξαίρουνε τόσο καλὰ τὴν ‘Αλήτικὴ ζωὴ. Καί τοὺς ἀρέσει.

T. ΑΝΘΙΑΣ

ΑΤΕΛΕΙΩΤΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

Γυρίζω αὐτὸ τὸ βράδι κουρασμένος, χωρὶς διάθεση.

—Ποῦ ἤμουνα;

—Για στάσου μιὰ στιγμούλα νά ξεμπλέξω τίς συγχισμένες παραστάσεις μου.

‡ —“Α ἔχω κάνει κάποιο γῦρο στὰ μπουρντέλα.

Τάχα γιατί;

“Ὡ για νά περάσουν κάποιες ὥρες πληχτικές!

Κάποιες γυναῖκες, πού, σὲ χρόνια περασμένα, μέ τὸ κορμί τους τὸ ἐξαιρετον μέ κάνανε νά ἐκμηδενίζομαι σ’ ἕνα κρεβάτι, τώρα μοῦ φαίνονται ἀλλιώτικες.

Καί γώ, βεβαίως ἄλλαξα πολὺ.

(Μοῦ τῖειπαν καί κείνες).

Στὰ κουρασμένα τους τὰ πρόσωπα διαβάζω χίλιες δυὸ ἱστορίες:

—'Η μιά, ή Μαντίνα,
ήταν ένα κορίτσι...έτσι...κι' έτσι...
κι' έκανε κείνο...έκανε κι' αυτό...
έκανε και τ'άλλο...
Και τώρα;...

'Η άλλη, ή Λιλικά,
ήταν από τὸ τάδε μέρος...
καί...καί...καί...
Τώρα;..

'Η άλλη, ή Φωφώ, επίσης...
...Μιά νύχτα...
...μιὰ μαστροπός...
...ένας ώραιος νέος...
...καί...καί...καί...τώρα;

'Αρκετά έχω διαβάσει απόψε.
Φτάνει.
Τώρα γυρίζω κουρασμένος,
κουρασμένος, χωρίς διάθεση!
—Ποῦ ήμουν;
—Γιὰ στάσου μιὰ στιγμούλα νὰ ξεμπλέξω
τίς συγχισμένες παραστάσεις μου.

ΤΕΥΚΡΟΣ ΑΝΘΙΑΣ

ΣΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗ ΤΕΥΚΡΟ ΑΝΘΙΑ

Ο ΑΛΗΤΗΣ...

'Αλήτη! Πόσο σέ πονῶ κι' ὦ πόσο σέ θαυμάζω,
καθὼς περνᾶς σφυρίζοντας τὸ δρόμο τῆς ζ'ῆς!
«'Ιδου ὁ νυμφίος—ἄνθρωποι, περνᾶ, περνᾶ φωνάζω,
μὲς τὰ βαθειὰ μεσάνυχτα τῆς μαύρης σας ψυχῆς!

"Α! Πόσο, πόσο σέ πονῶ φτωχὸ παιδί τοῦ δρόμου!
πῶχει στεφάνι ἀγκάθινο τάνου στὴν κεφαλή,
καὶ δέχεσαι ραπίσματα, τὴ χλεύη κάθε ἀτόμου,
σὰν ἄλλος υἱοῦς ποῦ τραβάει στὸ Γολγοθᾶ του, ἀλί!...

Στὸ πρόσωπό σου τὸ χλωμὸ γροικῶ τὴν ἀγωνία,
πῶχει ἡ καρδιά σου ἀλήτη μου, τὸν πόνο τὸν κρυφό...
Καὶ βλαστημῶ μουτζώνοντας τὴ γύρω κοινωνία,
μ' αὐτὰ τῆς τᾶθλια ξόανα τοὺς δῆθεν «κομιλφῶ!»

ΓΙΑΓΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

Η ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΚΑΒΑΦΗ

Σὲ δυὸ περιστάσεις οἱ ποιητὲς γνωρίζουν τὴν τιμὴ μιᾶς γενικώτερης ἀπασχόλησης μὲ τὸ ἔργο τους: Μόνο σὲ δυὸ περιστάσεις: στὸ πρῶτό τους φανέρωμα καὶ στὸ χεῖλος τοῦ τάφου των. "Όταν πρωτοπαρουσιαστοῦν κι' ὅταν πεθάνουν.

Κι' ὁ Καβάφης—ὁ ποιητὴς ποῦ μᾶς ἔφυγε ἐδῶ καὶ λίγον καιρὸ—ὁ παράξενος ἐρημίτης τῆς ὁδοῦ Σεριφ γνώρισε τὴ χαρὰ καὶ τὴν πίκρα καὶ τῶν δυὸ περιστάσεων. Κι' ὅταν πρωτοφανερώθηκε ἐπίσημα ἐδῶ καὶ τριάντα χρόνια καὶ τώρα ποῦ πέθανε ξύπνησε κάπως τοὺς ἀπὸ συνήθειά κομισμένους πνευματικούς μας κύκλους, γιὰ ν' ἀκούση διθύραμβους ἀπὸ τοὺς φανατικούς θαυμαστὲς τῆς ἰδ.ὀμορφῆς τέχνης τοῦ καὶ εἰρωνεῖται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ποῦ δὲν ξέρουν νὰ σέβονται μῆτε ἓνα τάφο!

'Εμεῖς ἀπολυτρώνοντας τίς κρίσεις μας γιὰ τὸ καβαφικὸ ἔργο ἀπὸ κάθε ὑποκειμενικότητα δὲ θὰ ἐνώσουμε τὴ φωνὴ μας μῆτε μὲ τοὺς πρώτους μῆτε πολὺ περισσότερο μὲ τοὺς δευτέρους. Θὰ κρίνουμε ἀντικειμενικὰ—γυμνοὶ ἀπὸ κάθε προκατάληψη—τὸν Καβάφη, προσπαθώντας νὰ διαλευκάνουμε καὶ μερικά σημεῖα τοῦ ἔργου του, ποῦ δὲν ἐρευνηθήκαν ἴσα μὲ τώρα μὲ ὁσὴν ἴσως θᾶπρεπε προσοχή.

"Όταν πρωτοφανερώθηκε ὁ ἰδιότροπος Ἀλεξαντρινὸς ποιητὴς οἱ μοῦσες ἦσαν ὑποταγμένες ἀκόμα δουρικὰ στὸ στεῖρο βερμπαλισμὸ τοῦ παλαμικοῦ τραγουδιοῦ. Οἱ ποιητὲς μοιάζαν μὲ ἀρσενικὲς Πυθίες ποῦ πρόσεχαν περισσὸ ἐρο τὰ στολιδία παρὰ τὴ σοφία τους.

'Η ἀπλὴ καὶ τόσο ποιητικὴ παράδοση τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ περιφρονήθηκε κι' ἀπὸ τοὺς δημοτικιστὲς διαδόχους τῆς Φαναριώτικης σχολῆς.

Κι' ἂν δὲν παρουσιάζονταν ὁ ποιητὴς τῶν ξανθῶν ἐφήβων δὲν ξέρου-

με ποῦ θὰ εἶχαμε φτάσει. Τὸ ἀπλό του ἔργο, τὸ κυριαρχημένο σ' ὄλες του τίς ἐκφάνσεις ἀπὸ τὴν αἴσθησι τοῦ περιττοῦ στάθηκε σὰν ἓνας δημιουργικὸς ὕδατοφράχτης στὸ φοβερὸ κύμα τοῦ βερμπαλισμοῦ.

Στὴ μεγάλη του προσπάθεια νὰ δώσῃ κάτι καινούργιο στὴν τέχνη δὲ σεβάστηκε μῆτε τίς παραδομένες κλασσικὲς μορφὲς μῆτε τὴ γλωσσικὴ ὁμοιομορφία.

Διαβάστε τὴν ἀρχὴ ἑνὸς τραγουδιοῦ τοῦ «Ρωτοῦσε γιὰ τὴν ποιότητα» γιὰ νὰ διαβεβαιωθῆτε γὰ τὴ βεβαιότητα τῶν στοχασμῶν μου.

ΡΩΤΟΥΣΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑ

'Απ' τὸ γραφεῖο ὅπου εἶχε προσ-
[ληφθῆ
σὲ θέση ἀσήμαντη κι' ἀκριβοπληρω-
[μένη
(ὡς ὀκτῶ λίρες τὸ μηνιάτικὸ του: μὲ
[τὰ τυχερά)
βγήκε σὰν τέλεψεν ἡ ἔρημη δουλειὰ
ποῦ ὄλο τὸ ἀπόγευμα ἦταν σκυμένος.
Βγήκεν ἡ ὥρα ἑπτὰ καὶ περπατοῦσε
[ἀργά.
καὶ χάζευε στὸν δρόμο—'Εμορφος
κι' ἐνδιαφέρων: ἔτσι ποῦ ἔδειχνε φθα-
[σμένος
στὴν πλήρη του αἰσθητικὴν ἀπόδοση...

Ρωτοῦσε γιὰ τὴν ποιότητα τῶν μαν-
[τηλιῶν

καὶ τί κωστίζουν· μὲ φωνὴ πνιγμένη σχεδὸν σβησμένη ἀπ' τὴν ἐπιθυμία. Κι' ἀνάλογα ἦλθαν οἱ ἀπαντήσεις ἀφηρημένες, μὲ φωνὴ χαμηλωμένη, μὲ ὑπολινθάνουσα συναίνεση.

Κι' ὅμως πόση παραστατικότητα καὶ πόση ὑποβολὴ δὲ βλέπει κανένας καὶ δὲ μαντεύει στὸ ρυθμικὰ ἐπαναστατημένο αὐτὸ τραγούδι!

'Η ἀνομοιομέρεια καὶ ἡ ἀνομοιογένεια τοῦ Καβαφικοῦ τραγουδιοῦ ἐνῶ τοῦ δίνει ἓνα τόνο κι' ἓνα γνώρισμα ὀλότελα προσωπικὸ καὶ χαρι-

τωμένο του αφαιρεί τη δυνατότητα της δημιουργίας μιας Καβαφικής σχολής. Η άνομοιογένεια εμποδίζει τη δημιουργία αισθητικών άρροισμών που χωρίς αυτούς δε στέκεται καμμία σχολή. Στην έρμηνεία μας αυτή θα βρή κανένας και το μυστικό, πώς ένω ποιητές πολύ μικρότερης αξίας και σημασίας βρήκαν καλούς μιμητές ο Καβάφης έμεινε ο μόνος αξιός όπαδός του έαυτού του.

Κάπου κάπου θυμάται μονάχα κάποιες άπαιτήσεις της παραδομένης Τέχνης. Μά και τότε την ξαναπερνάει. Εκείνη γυρεύει την όμοιοκαταληξία, αυτός της δίνει την όμοιολεξία. Το βλέπομε αυτό στη «Δέηση», στα περίφημα.

ΤΕΙΧΗ

Χωρίς περίσκεψιν, χωρίς λύπην,
χωρίς αιδώ
μεγάλα κ' ύψηλά τριγύρω μου έκτισαν
τείχη. Και κάθομαι και απελπίζομαι τώρα
εδώ.

"Άλλο δέν σκέπτομαι: τόν νούν μου
τρώγει αυτή ή τύχη
διότι πράγματα πολλά έξω νά κάμω
είχον...

"Αι όταν έκτιζαν τά τείχη πώς νά
μήν προσέξω.
"Άλλά δέν άκουσα ποτέ κρότον κτιστών
ή ήχον.

"Ανεπαισθήτως μ' έκλεισαν από τόν
κόσμον έξω..

Είναι τόσο φτωχικό μορφικά το Καβαφικό τραγούδι, που ίσως θάφταναν οι λίγοι στοχασμοί μας άπάνω σ' αυτό.

Εκείνο, που τραύιξε την προσοχή του στοχαστικού μελετητή του Καβάφης ήταν ή στοχαστικότητα του τραγουδιού ή μοναδική στη νεοελληνική τέχνη και κάποια προβλήματα δύσκολα συνυφασμένα με το περιεχόμενό του.

Και πρώτα πρώτα τί ανάγκασε τόν ποιητή των «Κεριών» ν' άφήση

τό στοχαστικό συμβολισμό των «Τειχών», της «Πόλεως», των «Βαρβάρων» για νά μπή μέσα στις ύποπτες όμίχλες των ιστορικών του τραγουδιών; Και γιατί αναγκάστηκε νά κάμη άκρίμια και ιστορικές πλαστογραφίες, δημιουργώντας πρόσωπα φανταστικά, που αναδύθηκαν άπ' τόν άφρό του πάθους του, για νά ύποδοθούν ώρισμένες του ύποπτες κλίσεις;

Κι' ύστερα, γιατί ή γλωσσική του άναρχία γίνεται περισσότερο φανερό στα ιστορικά του τραγούδια;

Ο Καβάφης ήταν κυριεμένος από την έφηβολατρεία, ένα πάθος καταδικασμένο από την κοινωνία.

Τό παθος του αυτό έφερε τόν ποιητή σε μιá ψυχική συνάφεια με την έκλυτη Αλεξάντρεία. Τή γνωριμία του αυτή δέν την άφησε άνεμετάλλευτη ο ποιητής της «θάλασσας του πρωϊού». Μελέτησε την ιστορία και μοίρασε τις λεπτές κι' ασύλληπτες εκφάνσεις του πάθους του σε πρόσωπα ιστορικά. Κι' όταν δέν εύρισκε τό κατάλληλο ιστορικό πρόσωπο για την εκδήλωση μιáς καινούργιας του ιδιοτροπίας έπλαθε πρόσωπα φανταστικά, πλαστογραφώντας άναγκαστικά την ιστορία.

"Ετσι νομίζω, πώς δίνεται μιá φυσικώτατη έρμηνεία στις ιστορικές άπιστίες της καβαφικής μούσας.

Η Ιστορία, βέβαια, δέ μπορούσε νά προβλέψη όλες τις εκφάνσεις του πάθους του Καβάφης, για νά τις μοιράση σε πρόσωπα που έζησαν και νάρθη ύστερα από χιλιάδες χρόνια ο έφηβολάτρης ποιητής και μäs δώση μιάν έμμετρη ιστορική μελέτη τους.

Η γνωριμία του Καβάφης με την Αλεξάνδρεια και τά ιστορικά του τραγούδια τόν προφύλαξαν άπ' τό κοινωνικό άνάθεμα στις πρώτες σκεπασμένες και συμβολικές έξομολογήσεις του πάθους του.

Κι' όταν με τό πέρασμα του καιρού συνηθίσαμε νά βλέπομε σάν έξαγνισμένο τό πάθος αυτό, άνάμεσα από την ιστορική όμίχλη, τότε μονάχα ξεθαρρεύτηκε ο ποιητής κι' άρχισε νά μäs μιλά με σύμβολα σύγχρονα.

Σ' ένα του τραγούδι, γραμμένο τό Δεκέβρη του 1923, «Μερες του 19.9, 10 και 11» λέει:

Ένός τυρανισμένου
πτωχοτάτου ναυτικού
(από νησι του Αιγαίου Πε
λαγους) ήταν υιός.
Έργάζονταν σε σιδερά.
[Παλιόρουχα φορούσε.

Τό βραδυνό, σαν έκλεινε
τό μαγαζί,
άν ήταν τίποτα νά επιθυ
μή πολύ,
καμμιá κραβάτα κάπως
άκριβή,
καμμιá κραβάτα για την
Κυριακή,
ή σε βιτρίνα άν είχε δεί
και λαχταρούσε
κανένα ώραίο παυκάμισο
μαβί,
τό σώμά του για ένα
τάλληρο ή δυό που
λουσε.

"Εδώ βλέπομε τόν Καβάφη καταπιασμένο με «ζωϊκά»—ας τά πουμε έτσι—κι' όχι ιστορικά σύμβολα.

Δέν έχουμε έδω τόν έφηβο που πήγε νά σπουδάση φιλοσοφία στην πχλιά Αλε-

ξάνδρεια και ξελογιάστηκε από τόν έκφυλισμό της υπερώριμης πόλης. Έχουμε τόν άσημο γυιό ενός «τυρανισμένου» ναυτικού, από κάποιο νησι του Αιγαίου, ένα μικρό σιδερά, που πουλά τό σώμά του μ' ένα ή δυό τάλληρα, για ν' άγοράση «καμμιá κραβάτα για την Κυριακή» ή «κανένα παυκάμισο ώραίο μαβί».

Τά ιστορικά, λοιπόν, τραγούδια είναι ή άσπίδα, που προφύλαξε

τόν ποιητή από «τή στενοκέφαλη» κοινωνία.

Η άνάγκη της δημιουργίας των τραγουδιών αυτών είχε και μιá πολύ μεγάλη, άφάνταστη, επίδραση σ' ή, γλωσσική άνομοιογένεια του Καβάφης. Πατώντας με τό ένα του πόδι στην τωρινή Αλεξάνδρεια, από όπου άντλούσε τό πάθος του και με τό άλλο στην παλιά, από όπου

δανειζόνταν τάσύμβολά του, δέ μπορούσε παρά νά διχαστή και γλωσσικά, άν ήθελε νά είναι—όπως ήταν—άληθινό.

Αυτό είναι τό μυστικό της γλωσσικής άναρχίας του Καβάφης. "Αν έγραφε τά «ιστορικά» του τραγούδια στην όμοιόμορφη δημοτική θ' άδικουσε την ιστορία, αφαιρώντάς της την ξεχωριστή γλωσσική άπόχρωση και θά μäs έδινε κάτι παρόμοιο με καλές μεταφράσεις αρχαίων κειμένων. "Ακόμα περισσότερο δέ μπορούσε, ο τόσο στοχαστικός Αλεξανδρινός έρμητίης νά κλείση τ' άφτιά του στις έκαστό φωνές της ζωής,

άκολουθώντας μονόπλευρα την καθερευουσιάνικη παράδοση.

Και θάχετε, ίσως, προσέξει κάτι που ενισχύει την άποψή μου. Θα είδατε, πώς στα τραγούδια του που δέν έχουνε στοιχεία ιστορικά, ο Καβάφης άπολυτρώνεται σχεδόν όλότελα από τη γλωσσική άναρχία, ακολουθώντας την όμοιόμορφη δημοτική «Κερίά», «Ωραία λουλούδια κι' άσπρα ως ταίριαζαν πολύ», κλπ), και

Σκίτσο του Ποιητή

κάπου κάπου και την καθαρεύουσα («Τείχη»), ενώ στα «ιστορική τραγούδια ή ίδια πάντα γλωσσική ανομοιογένεια.

Ύστερα από την ανάλυση αυτή, απαλλαγμένη από κάθε υποκειμενικότητα, θα πρέπει βέβαια να ποθμε τη γνώμη μας και για τη θέση, που πρέπει να πιάσει ο Καβάφης στην αξιολογική ιεραρχία του νεοελληνικού τραγουδιού.

Ο καλλιτεχνικός όριζοντας του ποιητή δεν ήταν βέβαια τόσο πλατύς όσο θα πρέπει για ένα δημιουργό του καιρού μας, του καιρού της ανησυχίας, του καιρού της αγωνίας, του καιρού του σιταραγμού.

Όλη η διανοητική ανάπτυξη, όλη του η φιλοσοφική διάθεση μαράθηκε κάτω από τον ήσκιο των ξανθών βοστρύχων των νέων, που τραγούδησε.

Όταν κάπου κάπου απολυτρωμένος από το φοβερό του πάθος απλώθηκε σε θέματα κάπως γενικώτερα μας έδωσε τις «Θερμοπύλες»—το ασύγκριτο σύμβολο της δύναμης—την «Ίθάκη»—το ιδανικό τέρμα, που χωρίς να το φθάνουμε ποτέ κατευθύνει ως τόσο κάθε βήμα του ανώτερου ανθρώπου—τους «Βαρβάρους», τα «Τείχη»...

Οι λίγες του αυτές στιγμές οι κλεμμένες απ' την υποπτη κλίση του, τον τοποθετούν δικαιωματικά στην

πρώτη σειρά των στοχαστικών ποιητών του τελευταίου αιώνα.

Και δε θα μπορούσε, βέβαια, να τον διώξουν από το νεοελληνικό Παρνασσό μήτε η ζηλότυπη σιωπή ενός Παλαμά, μήτε η κριτική κακοπιστία ενός Καμπάνη.

Ο Καβάφης θα μείνει για πάντα σάν ο μοναδικός ποιητής, που κάη-

*Είμαι Κωνσταντινούπολης δὴν
καλαωρὴν, ἀλλὰ ἐρεννήθικα σὴν
Ἀλεξάνδρεια — σ' ἕνα σαῖλι, ἴσως
ὄπου Σερὶφ μισρὸς πρὸς ἔθνη,
καὶ Ἰρακὸς μέρσιν ἴσως πεδινῶν
μου ἡλιεὶς ἐπὶ πέρασα σὴν*

Αὐτοῖογραφο τοῦ Καβάφη

κε, σάν πιταλούδα, στην οὐρανόφραστη φλόγα του πάθους του. Δεν υπάρχει καμμιά ἀμβολία, πώς ἂν ἡ φωνή του πάθους του αὐτοῦ δὲν ἦταν τόσο δυνατὴ ὥστε νὰ σβήση ὅλες τις γύρω του φωνές, ὁ Καβάφης δὲ θὰ εἶχε τὸν ὁμοῖό του γιὰ σύγκριση. Τὸ μαρτυροῦνε αὐτὸ οἱ λίγες στιγμές, πού ὁ ἐρημίτης τῆς ὁδοῦ Σερὶφ ἄκουσε καὶ κάποιες ἄλλες φωνές κοντὰ στην ἀσίγαστη φωνή του πάθους του.

ΣΑΒΒΑΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

«Τὸ τραγούδι τῶν Ἀνθρώπων» εἶναι ἀπόσπασμα ἀπὸ ἕνα μεγάλο πανανθρώπινο τραγούδι τοῦ γνωστοῦ ποιητή, τῶν «Πειραιώτικων εἰδήσεων».

Ὁ «Λυτρωμός» εἶναι βέβαιος πὼς ὁ κ. Σπάλας θὰ τοῦ ἐπιτρέψει νὰ συμπεριλάβῃ τὸ δυνατό καὶ πρωτότυπο αὐτὸ τραγούδι τοῦ ὁλόκληρο στῆ σειρά τῶν ἐκδόσεων πού ἐτοιμάζει.

Σάν ἀπὸ χίλια, μύρια, ραδιόφωνα
μυριάδες νότες τὴν ψυχὴ μου πλημμυροῦνε
παίρνουν πνοή, μέσαθε, γύρω μου, σκορποῦνε
γοργόφτερες τῆς Οἰκουμένης νότες !

(Θὰ ζήσω ἀπόψε τὸ τραγούδι τῶν ἀνθρώπων,
ὄλων τῶν μακρυνῶν φυλῶν κι' ὄλων τῶν τόπων..)

Κι' ἀκούγω ἀπὸ χίλιες διευθύνσεις,
ἀπὸ χιλιάδες γλώσσες καὶ φυλές,
κάποιο σάν ἄγνωρο καὶ γνώριμο τραγούδι
πόνου—μὲ νέο χρῶμα καὶ ρυθμό..

Καὶ πίνω ἀπόψε τὸ τραγούδι τῶν ἀνθρώπων,
τραγούδι πόνου σ' ἕνα κύπελλο χρυσὸ
κι' ἀπόψε ζῶ μὲ τὸ τραγούδι τῶν ἀνθρώπων,
ὁποῦ κραυγάζουνε μὲ δύναμη: «Μισῶ!»

Χίλιες ζωές σὲ μιὰ πνοή,
χίλιες πνοές σὲ μιὰ ζωὴ
καὶ ζῶ μ' αὐτές καὶ ζῶ μ' αὐτή...

Ἀδέρφια μου, ἀδέρφια μου,
στὴ φτώχεια καὶ στὸν πόνου, ἀδέρφια,
ἀδέρφια μου, ἀπὸ χίλιες γλώσσες καὶ φυλές,
πόσο μᾶς σφίγγει ὁ ἴδιος πόνος καὶ καημὸς
καὶ πόσο τὸ τραγούδι μας ὁμοιάζει,
ἀδέρφια μου, ἀπὸ χίλιες γλώσσες καὶ φυλές !

Ἀπὸ τὴ Δύση ὡς τὴν Ἀνατολὴ κι' ὅλη τὴ γῆ
ἴδιος ρυθμὸς, ἴδιο τραγούδι
πετιέται ἀπ' τ' ἄτσαλένια σπλάχνα,
ἴδιον ἀγέρι ἠλεκτρικὸ
φυσάει στοὺς ἀρμούς μας
καὶ ἴδια πάντα ἐπιθυμιά
βλογάει τοὺς σκοπούς μας
ἀδέρφια μου, ἀδέρφια μου, ἀδέρφια...

Τί κι' ἄν μακρὰ βρισκόμαστε, ἀδέρφια;
Τί κι' ἄν μεγάλες ἀποστάσεις μᾶς χωρίζουν;
Σὰς ἀπὸ ἑμᾶς, τοὺς ἄλλους ἀπὸ κείνους;
'Ομόφυχοι, μὲ σκέψεις ἴδιες καὶ καημοῦς,
μ' ἴδιες λαχτάρες—τῶν καρδιῶν τοὺς χτύπους,
ρυθμίζει μιὰ ἐπιθυμιά καὶ ἕνας Χτύπος!.

'Ο πόθος μας γιγάντιο χέρι, σιδερένιο,
τις ἀποστάσεις μηδενίζει καὶ τις σβήνει,
τῆ γῆ πού μᾶς ἀνήκει περικλείνει
μεσ' τὴν ἀτσαλωμένη χούφτα καὶ τῆ σφίγγει.

Τῆ γῆ πού μᾶς ἀνήκει περικλείνει
τοῦ πόθου μας τὸ χέρι, ἀδέρφια,
τὴν πλάθει ἀγάλια ἀγάλια καὶ τῆς δίνει
τὸ σχῆμα πού ποθοῦμε καὶ τῆς πρέπει.

Δὲν εἶν' καιρὸς γιὰ κλάματα, ἀδερφοί!
Τὰ στοιχειωμένα κάστρα πού θεριέψαν
τῆς ἀδικίας τὰ δάκρυα κ' οἱ ἱστορίες,
τὰ σμιλεμένα μὲ τῶν σκλάβων τὰ τραγοῦδια,
γκρεμίζονται μὲ κρότο. Σωριασμένα
σὲ κοῦφιολίθαρα, σ' ἄμορφους ὄγκους,
σ' ἐρείπια θλιβερά κι' ἀραχνιασμένα,
θυμίζουν ἀμαρτίες τῶν αἰῶνων!

Μεστὸ, καθάριο, τονισμένον, ἀδερφοί,
πάνω στὴ «Νότα τῆς Ζωῆς» ξεχώνει
τ' ἀληθινό μας τὸ τραγοῦδι—
—ἄλικο ζωντανὸ λουλούδι—
ἄχνα γλυκεῖα καὶ πλημμυρίζει
μὲ νέους χυμοὺς ὅ,τι ἀγγίζει!..

ΠΑΝΟΣ ΣΠΑΛΑΣ

ΛΙΓΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ

Ἡ περίοδος τῶν Συναυλιῶν βρίσκε-
ται στὸ τέλος τῆς, οἱ μεγάλες συμφωνι-
κές μας συναυλίες τελειώσαν πρὸ πολ-
λοῦ, καὶ μόνο ἀραιὲς ἐμφανίσεις διαφό-
ρων σολιστ κρατοῦν σὲ κάποια κίνηση
τοὺς φιλομούσους μας. Δὲν θάταν ἴ-
σως ἄσκοπο νὰ ρίξουμε μιὰ ματιὰ στὴ
μουσικὴ κίνηση ὅλης τῆς φετεινῆς πε-
ριόδου, καὶ ἰδίως νὰ ἐξετάσουμε τίς κύ-
ριες γραμμές, τίς κατευθύνσεις, καὶ τίς
τάσεις πού ἐπικρατοῦν στὸν τόπο μας
ὅσο ἀφορᾷ τῆ μουσικῆ.

Παρακολουθώντας τίς διαφορὲς συ-
ναυλίες, νοσφώνει κανεὶς ἀμέσως τὴν
ἐξῆς γνώμη. Στὴν Ἀθήνα ὑπάρχουν
δύο μουσικὰ κοινά. Ἕνας στενὸς ἀρι-
στοκρατικὸς κύκλος—πόσοι εἶναι; πεν-
τακόσιοι; χίλιοι ἄνθρωποι;— πού συ-
σπειροῦνται γύρω στὶς συμφωνικὲς συ-
ναυλίες τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν, ἢ μάλ-
λον γύρω σ' τὸ Ὁδεῖον Ἀθηνῶν, πού
δὲν θ' ἀκούσουν παρὰ μόνο ὅ,τι τοὺς δώ-
σῃ τὸ ἴδιον αὐτό, γιατί κατὰ τὴ γνώ-
μη τους μόνο ὅ,τι δίνει τὸ Ὁδεῖον Ἀθη-
νῶν εἶναι καλὸ, καὶ τοὺς ἀνθρώπους
αὐτοὺς τοὺς βλέπετε στὶς συναυλίες τῆς
συμφωνικῆς ὀρχήστρας ἢ τῶν σολιστ
πού παρουσιάζει μόνο τὸ Ὁδεῖον Ἀθη-
νῶν, τοὺς ἴδιους, πάντα τοὺς ἴδιους,
ἀδιαφορῶντας ἄν ἔξω ἀπ' αὐτὸν τὸν
κύκλο ἐπίσχει καὶ κάτι ἄλλο ἄξιο τοῦ
ἐνδιαφέροντός των. Ἀπ' τὴν ἄλλη με-
ριά τὸ Ὁδεῖον Ἀθηνῶν ὑποθάλει αὐ-
τὴ τὴν ἀριστοκρατικὴν τάση, μὲ τὴ
διαρροῦθμισή τῶν προγραμμάτων τῶν
συναυλιῶν του καὶ πρὸ παντός μὲ τὸ
ῦψος τῶν τιμῶν τῶν εἰσιτηριῶν πού
εἶναι ἀπρόσιτες γιὰ τὸ πολὺ κοινὸ, γι-
ατί καὶ στὶς λεγόμενες Λαϊκὲς συναυλίες
πολὺ λίγη συγκατάβαση παρατήρησα
τόσο στὰ προγράμματα—ἐκτός ἀπὸ τὰ
προγράμματα τῆς Χορωδίας—ὅσο καὶ
στὶς τιμὲς τῆς εἰσόδου.

Καὶ ὅμως ἔξω ἀπ' αὐτὸ τὸ ἀριστο-
κρατικὸ κοινὸ ὑπάρχει ἡ μεγάλη μάζα

τὸ πλατὺ κοινὸ πού φέτος τὸ εἶδα νὰ γε-
μίζει τίς αἴθουσες τῶν ἄλλων συναυλι-
ῶν, τῆς Νέας Συμφωνικῆς Ὀρχήστρας
π.χ. τῆς Ἑλληνικῆς Χορωδίας, τῆς Παλ-
λαδίου Χορωδίας, τῆς Μανδολινάτας,
τὸ κοινὸ πού εἶδα νὰ διαπληκτίζεται γιὰ
ἕνα εἰσιτήριο στὶς παραστάσεις τοῦ «Δα-
χτυλιδιοῦ τῆς Μάννας» πού ἀρίθμησε 6
παραστάσεις μπρὸς σὲ ὑπεργεμάτο θέα-
τρο. Τὸ πλατὺ αὐτὸ κοινὸ ἔμεινε ἔξω
ἀπ' τίς συναυλίες τῆς «συμφωνικῆς ὀρ-
χήστρας» τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν. Γιατί;
Εἶναι τάχα τὰ προγράμματα, δύσκολα
στὴν κατανόησιν, πού κράτησαν τὴ μί-
ζα μακρὰ ἀπ' τίς συναυλίες αὐτές; Ὁ-
χι. Γιατί μιὰ ματιὰ στὰ προγράμματα
τῶν ἄλλων συναυλιῶν σὰς πείθει ἀμέ-
σως. Ἡ Νέα συμφωνικὴ ὀρχήστρα ἔδω-
σε ἐκλεκτὰ προγράμματα μὲ ἀνώτερα ἔρ-
γα. Ἡ συμφωνικὴ χορωδία τὸ ἴδιο, καὶ
δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς «οἱ τέσ-
σαρες ἐποχὲς» τὸ ὁρατόριο τοῦ Χαῦνε δὲν
ἀπαιτεῖ καλλιτεχνικὴ διαίσθησιν καὶ ἀν-
τιληψὴν γιὰ νὰ κατανοηθῇ. Ἡ ἀφορμὴ
ἐγκεῖται ἄλλοῦ. Ἐγκεῖται στὸ ἀπρόσιτο
τῆς τιμῆς τῶν εἰσιτηριῶν πού πάλι κι'
αὐτὸ στηρίζεται σὲ κάτι ἄλλο πολὺ βαθύ-
τερο καὶ πολὺ πιὸ λυπηρὸ.

Στηρίζεται στὴν σκουριασμένη ἰδέα,
πὼς ἡ Μουσικὴ καὶ ἡ τέχνη γενικά, πρέ-
πει νὰ μείνῃ ἀπόκτημα τῶν δλίγων
πὼς δὲν πρέπει ν' ἄρθῃ σ' ἐπαφὴ μὲ τὴν
πλατεῖα μάζα, πὼς ἡ μάζα αὐτὴ δὲν
μπορεῖ καὶ δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ «κατα-
λάβῃ». Καὶ ὅμως εἶναι μέσα ἀπ' αὐτὴ
τὴ μάζα, ἀπ' τίς μάζες ὅλων τῶν αἰώ-
νων καὶ ὅλων τῶν ἐποχῶν, ἀπὸ τοὺς
πόνους καὶ τίς χαρὰς, ἀπ' τοὺς καῦμοὺς
καὶ τίς ἐλπίδες, ἀπ' τοὺς ἀγῶνες καὶ τίς
ἐπαναστάσεις αὐτῆς τῆς φαρδαῖας μί-
ζας, κάτω ἀπ' τὴν σειρὰ τῶν αἰῶνων,
πού γεννήθηκε ἡ τέχνη, πού ἄνθισε τὸ
αἰώνιο τραγοῦδι τῆς Μουσικῆς, ποτι-
σμένο ἀπ' ὅλα τὰ δάκρυα, θρημμένο ἀπ'
ὅλους τοὺς καῦμοὺς κι' ὅλες τίς χαρὰς

της απρόσωπης, αλλά γι' αυτό τόσο ζωντανής, τόσο δλόκληρης, τόσο αιώνιας αυτής μάζας.

Πώς θα μπορούσαμε να στερήσουμε απ' τη μάζα αυτή, κάτι που είναι δικό της, που της ανήκει; "Ας ανοίξουμε το Παλάτι της τέχνης κι' ας γκρεμίσουμε τους ψηλούς τοίχους που τόσο άσχεφα κι' εγωϊστικά θελήσαμε να υψώσουμε.

Στόν τόπο μας, δειλά αρχίζει ή δημιουργία μιās σχολής μουσικής, διστακτικά οί συνθέτες μας προσπαθούν να βρούν τόν δρόμο τους. "Αλλά μόνο μεσ' απ' τη μάζα θα μπορέση να ξεπεταχτή τόν νέο τραγούδι. "Όσο ή Μουσική μένει κτήμα

μιās στενής άριστοκρατικής ομάδας θάχη τήν σφραγίδα όλης της μιζέριας τού έθνικισμού τών συνόρων και τών πατριδών.

Μόνο απ' τη μάζα μπορεί να βγή κάτι που να ξεπεταχτή άπάνω από σύνορα κι' από πατριδες και να γίνη χαρά και κτήμα όλης της πολιτισμένης ανθρωπότητας. "Απ' τη μάζα που δίνει τά χέρια άπάνω από σύνορα και ένώνεται βαθιά, ψυχικά με τούς ίδιους πόθους και τά ίδια όνειρα που είναι τά μόνα άληθινά ανθρώπινα.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΛΑΛΑΟΥΝΗ

ΣΤΟ ΛΥΤΡΩΜΟ...

Έμεις θα δείξουμε τή στρατά
μέσα στην άναστρη βραδυά...
Φόβο δέν ξέρουνε τά νειάτα,
πώχουν άτσάλινη καρδιά.

Φραγμοί σάν τύχουνε μπροστά μας,
θά γίνουν θρύψαλα στη γής...
"Από γρανίτη είναι ή γροθιά μας,
γέννημα θρέμα της όργης!

Σά γίγαντες μέσ τόν άγώνα,
όλοι άς ριχτούμε έμπρός! "Εμπρός...
Γιά ένα καινούργιον Έλικώνα,
Βωμούς να υψώσουμε από Φως!

"Η μέρα που για μας σιμώνει
—Ίδια λαχιάρα, Ίδιος παλμός—
όλους μαζύ να έμψυχώνη
ένιας σκοπός: ό ΛΥΤΡΩΜΟΣ!

ΝΙΚΟΣ ΣΟΜΑΛΗΣ

ΒΡΑΔΥΑ ΣΤΟ ΜΟΥΡΑΓΙΟ

I

Βράδυ, και τ' άστέρια πλημμυρούν τόν ούρανό και ρίχνουν, τόν φώς τους, μέσ τη γαλήνια θάλασσα, και τραβάνε ώς κάτω στό βυθό που λές τόν καθένα χαράζει κι' ένα δρόμο ποιός τόν ξέρει για πού. Κι' είναι οί δρόμοι χρυσοί τόσο ώραίοι καθώς παινιδίζει τόν φώς τών άστεριών, κι' όλοόθε άπλώνεται ή ήσυχία, σου φαίνεται πώς κι' έσύ ξαναγεννιέσαι, γίνεσαι όμοιος μέσ τη γαλήνη και σου άπαλαίνει ή ψυχή, και παίρνεις τόν ρυθμό που άφίνει χτύπημα κουπιού της βάρκας κάποιου που κυλά άπόμερα σ' άλλα μέρη:

«Τάχα βαρεμένος απ' τήν ήσυχία;» άναρωτιέσαι...

"Ακόμα χάνονται απ' τόν νού σου τήν ώρα τούτη οί δυστυχίες, κι' οί πόνοι της ζωής, και παρατιέσαι στητός στό κύλισμα της, που λές έχει κι' αυτή σταματήσει.

Βράδυ, είν' έτσι πάντα στό μουράγιο...

II

Βράδυ, κι' αν τ' άστέρια σμίγουν με τή θάλασσα που γαληνεμένη κοίτεται όμπρός μας, ξοπίσω μας ή φωνή της ζωής μας φωνάζει: τά πάθη ξυπνάνε τήν ώρα τούτη, κι' άκόμα οί ζωές που περνάνε, φτωχές, κουρελιασμένες, ή κείνες που στέκονται στους στύλους κάτ' απ' τά φανάρια σά χαμένες, και σέ τρώνε με τόν βλέμμα, και που ή ζωή όργιάζει έντός τους, που κάτι είναι, και που δέν παίρνουν σημασία γιατί ή ψυχή τους στη γαλήνη κλαίει, δουλεύτρα της ζωής, που τούς σκοτώνει, που γιάσένα χαμένη απ' τά όνειροπόλα μάτια σου, σά σέ βαθύν ύπνο να έχουν πέσει τούτ' είν' ή στιγμή που τόν μαχαίρι της πείνας, πύρινες ανοίγει πληγές, και κάνει σταγόνα τή σταγόνα να κυλάει τόν αίμα να τίς πνίξει. Τούτ' είν' ή ώρα που οί μαυρισμένες δυνάμεις βρυκολακιάζουν στά στήθια τους τά λιοκαμένα και πολεμάνε να τίς δέσουν. Αυτή τήν ώρα ό θάνατος, μαύρο πουλί, πετάει όλο γυρά τους, κι' αυτοί τόν καλάνε.

Γιατί;

... Μέ τη γαλήνη ή γαλήνη. Μέ τήν άντάρα ή άντάρα.
Βράδυ, κι' ή ζωή όργιάζει στό μουράγιο.

III

Βράδυ, κι' αν ή ζωή όργιάζει πιασθέ σου, κι' όμπρός σου, κάτ' απ' τή γαλήνη βαρεία χτυπάει τά στήθια τών ανθρώπων ή ζωή. "Η βάρκα που έφυγε και που τραγούδι τόν ρυθμό απ' τά κουπιά της πήρες, έχει δυό ψυχές τεχνίτρες κι' οί δυό στίς δουλειές της νύχτας, τίς κάνουν κακό τ' άχόρταγά σου μάτια. — Φύγε.

Κάπου, σ' εκείνη τή μαούνα θα πλευρίσουν, κι' είναι κακό να τούς τηράς. "Εχουν δουλειά. — Φύγε.

Τής φτώχειας τόν στόμα πώς να τόν χορτάσουν; Είναι τεχνίτρες, σου λέγω, θα τά καταφέρουν, τί είναι γιαιτές ένα τόσο δέμα, ακριβή ή ζωή, μη δίνεις σημασία. Χιλιάδες τέτοιες ταξιδεύτρες όλόγυρά σου. "Η ψυχή σου που είναι γαληνεμένη χωράει κι' ή συμπόνια, κάν' τους άδερφούς σου, τούς φτάνει που τούς μισάει ή κοινωνία, κι' άς τούς γεννάει.

Βράδυ: και στό μουράγιο ζής με τρεις ζωές.

Βράδυ: άς μείνης με τόν όνειρο. — Φύγε.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Μ. ΠΟΛΙΤΑΡΧΗΣ

ΣΚΙΤΣΟ ΓΙΑ ΜΠΑΛΛΑΝΤΑ

Στις μίνες της 'Αμερικής έδούλευε ο Μιχάλης.
Μιά μέρα τὸ ξερὸ νησάκι του εἶχε ἀφίσει
μὲ τὰ χαρτιά του καὶ τ' ἀπλὸ σεντούκι του, πού μέσα
ξερούς καρπούς καὶ βάλσαμον ἢ μάννα του εἶχε κλείσει
καὶ μιὰν εἰκόνα τοῦ μικροῦ κι' ἀγαπητοῦ ἀδερφοῦ του.

Μὲς στὴν καρδιά της γῆς ἐργάζεται μὲ ἰδρωτὰ
Κι' ἀκούει τὸ μυριόστομο τραγοῦδι τοῦ μετάλλου.
«Θέλω νὰ βγῶ ἀπ' τὰ ἔγκατα της γῆς στὸ φῶς, νὰ γίνω
σκευή, ἐργαλεῖα καὶ μηχανές,
τὸν ἄνθρωπο νὰ ὑπηρετήσω».

Μιά μέρα ἐκεῖ πού ἐργάζονταν ἔλαβεν ἕνα γράμμα.
«Ἔλα παιδί μου ἰαὶ κι' εἶμαι ἔρημη, καὶ φτάνει τὸ χρυσάφι.
Μεγάλωσε, στὸν πόλεμον ἐπῆγεν ὁ ἀδερφός σου».
Μὰ τί χρυσάφι; Χρυσάφι εἶχε αὐτός; Ἄφινει
ἢ ἀνεργία ἢ ἐκμετάλλευση κι' ἢ πείνα;
Ἄκόμα λίγα μεροκάματα καὶ θάρθει πιά της γράφει.

Μιὰν ἄλλη μέρα, δεύτερο λαβαίνει γράμμα πού ἔγραφε:
«Ἔλα παιδί μου νὰ με δεῖς, ὦ μὴν ἀργήσεις καὶ πεθαίνω,
σκοτώθηκε στὸν πόλεμον ὁ Μίμης ὁ ἀδερφός σου».

Κι' ἀκούει τὸ μυριόστομο τὸ θρήνο τοῦ μετάλλου.
«Μιχάλη, μέσα ἀπ' τὰ ἔγκατα της γῆς δουλεύεις νὰ με βγάλεις
μ' αἶμα κι' ἰδρῶ γιὰ νὰ με κάνουν κανόνι, ὄπλο καὶ σφαῖρα
τὰ στήθη τοῦ ἀδερφοῦ σου νὰ τρυπήσω».

Καὶ βγαίνει μὲ τὴ μπλοῦζα του στοὺς δρόμους τοῦ Σικάγου,
«Ἐργατικὴ συγκέντρωση» μιὰ θάλασσα μπλέ μπλοῦζες.
«Κάτω ἢ τρομοκρατία, ὁ Πόλεμος» φωνάζουν.
σύγκρουσις. Ἀστυνομικοὶ, αἵματα, σκοτωμένοι.
πρῶτος ὁ Μιχάλης ἐσκοτώθη.

Τώρα τελευταῖα ἢ μάννα του, γράμμα του δὲ λαβαίνει.
Ἄλλος σ' ἄλλον ἔγραψε τὴν εἶδηση καὶ διεδόθη
Καὶ τὸ κρατοῦνε μυστικὸ ἀπὸ κείνην
μὰ κάποτε βέβαια θὰ τὸ μάθει
Καὶ τότε τὰ λευκὰ μαλλιά της πιά θὰ λύσει
καὶ στὸ κατώφλι της μπροστὰ θὰ τὰ μαθήσει.

Ξαίρουμε ἐμεῖς τοὺς δολοφόνους πού πρῶτα τὸ ἕνα
παιδί της ἐσκοτώσανε στὸν πόλεμο κι' ἐκείνην
πρῶτη φορά τὴν σκότωσαν, κι' ὕστερα στοῦ Σικάγου
τοὺς δρόμους, τὸ ἄλλο ἐσκοτώσαν, κι' αὐτὴ τὴν ἐσκοτώσαν
γιὰ δεύτερη φορά, τὴ σκότωσαν γιὰ τελευταία φορά...

ΒΑΣΟΣ ΧΑΝΙΩΤΗΣ

Ο ΚΟΧΛΑΣ

Κι' ὁ γέρος ἔβγαλε τὸ χοντρὸ χρομα-
τιστὸ μαντήλι καὶ σκούπισε τὰ ραγισμέ-
να χεῖλη του ἀπ' τὰ δάκρυα πού ἢ τρα-
γικὴ ἱστορία, ἢ ζωὴ του, πού μᾶς διη-
γόταν κατέβασε ὡς ἐκεῖ.

Κι' ὕστερα πάλι σὰν ἐμφυχωμένους ἀπό τις
ἀναμνήσεις τις παλιὰς σὰν λυτρωμένους ἀπὸ
τις ἐγνοίες τις καινούργιες ἐξακολούθησε

—Τί λέγαμε, λοιπὸν παιδί μου; Πού
εἶχαμε σταματήσει προτοῦ νὰ βγάλω τὸ
μαντήλι μου. Ἄ! ναί, θυμήθηκα. Σᾶς
ἔλεγα γιὰ τὰ εἴκοσι μαῦρα χρόνια πού
πέρασα στὰ χουσορχειὰ της Ἄργεντί-
νας μακριὰ ἀπ' τὴ χαμένη μου φαμίλια
καὶ τὸ μονάκριβό μου τὸ παιδί. Μαῦρα
χρόνια καὶ γι' αὐτὸ ἀξέχαστα, μαῦρα
χρόνια καὶ γι' αὐτὸ ἀβασίλευτα στὴ βα-
σανισμένη καρδιά μου. Καὶ μὲ εἶχε σύ-
ρει σκλάβο ὡς ἐκεῖ ἢ μεγάλη, ἢ ἀνεί-
πωτη ἀγάπη στοὺς δικούς μου καὶ τὸ
μυστήριό ἢ πὸ καλὰ τὰ μάγια της ξενι-
τειᾶς, πού ἔδω στὸν τόπο μας συνηθί-
σαμε νὰ τὴ θαροῦμε πλασμένη ἀπὸ
χρυσάφι.

Στὸ φτωχὸ μου κεφάλι εἶχε φωλιάσει
ἐπίμονα, μοιραῖα, τὸ ὄνειρο τοῦ τυχο-
διώκτη μικροαστοῦ, πού ἤθελε νὰ φύγῃ
μακριὰ, ὅσο μπορούσε πὸ μακριὰ ἀπ'
τὸν τόπο του γιὰ νὰ ξαναγυρῆ μὴ
μέρα ἀληθινὸς ἀρχοῦντας, φορτώνοντας
στὰ συντρόμια τοῦ κουφαριοῦ του τὴ
δύναμη καὶ τὴ ζωὴ, ἐξαγορευμένες σὲ
λίρες ἢ δολλάρια.

Τὸ ὄνειρο αὐτὸ στάθηκε ὁ πρόλογος
καὶ ἢ σφραγίδα τῆς καταστροφῆς μου.
Τὸ ὄνειρο αὐτὸ πῆρε τὸ φῶς τῶν ματι-
ῶν μου σὲ κάποια ἐκρηξὴ τοῦ χουσορ-
χειοῦ, τὸ ὕπουλο αὐτὸ μικροαστικὸ ὄνει-
ρο ἔκανε τὴν πορφύρα τῆς πλάτης μου
τσουβάλι καὶ μ' ἔροξε μιὰ μέρα συν-
τοίμμι ἀληθινὸ στὸ πολύβουο λιμάνι τοῦ
Περαῖα. Τὸ λίγο φῶς πού ἀπόμεινε
στὶς δυὸ αἱμάτινες βρυσσομάννες, κα-
θὼς εἶχαν καταντήσει τὰ μάτια μου, μὲ
δυσκολία μ' ἔφεραν στὴ λευκὴ, στὴν
ἡσυχὴ φωλίτσα τῆς φαμίλιας μου τὴ
σαρφαλωμένη στὸ γραφικὸ βουναλάκι

τοῦ προφήτη Ἡλία.

Τί ἔκανα, λοιπὸν, στὰ εἴκοσι χρόνια
τοῦ ξενιτεμοῦ μου; Τί διάφορο εἶχα θά-
βοντας τὴ ζωὴ μου ὀλάκερη στὰ σκοιει-
νὰ κι' ἀνήλιαγα χουσορχειὰ τῆς Ἄρ-
γεντίνας; Τί κατάφερα; Τί;

Στὴν ἀρχὴ δὲν τόξερα μὴτ' ἐγώ. Μὰ
κάποιο δράδν, γυρνώντας ἀπὸ μιὰ τα-
βέρνα τῆς Τρούμπας, τόμαθα, τὸ εἶδα
μὲ τὰ μάτια μου. Κάτω ἀπὸ τὸ προστα-
τευτικὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ τὴν ὥρα,
πού ἔμπαινα ἐγὼ ἀπ' τὴν πόρτα κάποι-
ος ἄλλος ἔφευγε ἀπ' τὸ παράθυρο. Ἐ!
τὰ μάτια μου δὲν ἦσαν δὰ βλαμμένα σὲ
σημεῖο πού νὰ μὴν βλέπουν ἕνα ὀλάκε-
ρο θηρίο, τὸν ἀνίερο κλέφτη τῆς εὐ-
τυχίας μου.

Ἄ! ὅταν μπῆκα μέσα....»

Κι' ὁ γέρος ξαπλώθηκε ξαφνικὰ σὴν
μαοῦνα, τὴν κατοικία του, ὅπου τὸν
εἶχα βρεῖ τυλιγμένο στὰ κονρέλια του
κι' ἀρχισε νὰ χτυπιέται μανιασμένα,
κλωτσώντας ἀσυγκράτητα τὰ σάπια σα-
νίδα...

—Μιὰ βελόνα, μιὰ βελόνα.. Πάω.. χά-
θηκα! Μιὰ ἐνέσα, ἂν δὲ θέλετε νὰ πε-
θάνω καὶ σᾶς ἀφήσω μεσοτελειωμένη
τὴ θλιμμένη μου ἱστορία..

Τοῦ πῆγα τὴ φαρμακερὴ κι' ὅμως—
τὴν ὥρα ἐκείνη—τόσο ἀπαραίτητη βε-
λόνα.

Ἄ! ὁ γέρος τρυπήθηκε νευρικὰ σ' ἕν'
ἀπ' τὰ πολλὰ «παράθυρα» τῆς τσουβά-
λινης στολῆς του, μὲ κοίταξε μιὰ στιγμή
μὲ τὴ γυάλινη, τὴν προβατήσια ἔκφρα-
σητῶν βλαμμένων ματιῶν του καὶ δόθηκε
ὕστερα ἀναίσθητος στὴν τεχνητὴ εὐδαι-
μονία τοῦ δηλητηριοῦ, γυρμένος μέσα
στὴ σαπισμένη του μαοῦνα.

Βράδναζε πιά. Ἡ ξακουσμένη γιὰ
τ' ἀσικλίκια της Τρούμπα ξαναπεροῦ-
σε στὴν ὑποπτη κυριορχία τῶν ἀνθρώ-
πων τῆς νύχτας. Τὴν ὥρα πού ἕνας
γουρλομάτης παλληκαρῶς ἀπειλοῦσε
κουμπότροπες, δυὸ ἀλητάρια ψιθύριζαν
ἐμπιστευτικὰ γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τοῦ

ντουμανιού και μια βλογοκοιμημένη αλόγα παζάρεινε μ' ένα ξεβγαλτό ναυτό-πυλο την πρόσκαιρη τιμή της..

Κι' έφυγα με την καρδιά σφιγμένη για το κατάντημα των ανθρώπων αυτών, που περνούσαν τη ζωή τους μέσα στην πιο μεγάλη, την πιο εγκληματική παρεξήγηση.

Την άλλη μέρα θυμήθηκα...Μα τί λέω; Μήπως έφυγε και μια στιγμή απ' το ανταριασμένο μυαλό μου ο γέρος, όλη τη νύχτα;... Ξημερώθηκα συνεχίζοντας φανταστικά, χιλιότροπα, τη θλιμμένη του ιστορία, που μ'αξ είχε κόψει στη μέση ή καταραμένη βελόνα...

Και πήγα την αυγή στη μαούνα της Τρούμπας. Ο γέρος λαγοκοιμώταν ακόμα κουλουριασμένος σαν ένα μεγάλο, υπερφυσικό φίδι, που πολεμάει να ξεμυδιάσει στην ευχάριστη ζεστασιά του πρωϊνού ήλιου.

—Γέρο! του φώναξα, σκύβοντας στο βάθος της μαούνας. Δεν ήθελα να τον φωνάξω κι' εγώ μ' ένα πρόστιγο παρατσούζι, που του είχαν κολλήσει οι άνθρωποι της ταρίφας του..

Κι' εκείνος ανασήκωσε αλαφρά το κουρασμένο και φοβερά μουντζουρωμένο κεφάλι του και στύλωσε απάνω μου τα ματωμένα του μάτια..

Θες από τη νόση τη χθεινοβοραδινή, θες από το άθελτο άγουροξύπνημα δέ με γνώρισε ο γέρος.

—Μα έσένα, που σέ ξανάδα, παλληκάρι μου, έσένα. Στην Άλγερίνα; Στη φυλακή; μου είπε.

Κι' εγώ ανυπομονώντας να μάθω το τέλος της ιστορίας του του θύμισα, πώς γνωριστήκαμε χτες ακόμα και πώς ήρθα ν' ακούσω το τέλος της σπαραχτικής του ιστορίας.

Ο γέρος με θυμήθηκε. Έβγαλε ξανά το χοντρό κι' άπλυτο χροματιστό μαντίλι και σκούπισε δυο δάκρυα χοντρά, που χόραζαν ξαφνικά δυο διαμαντένιες γραμμές απάνω στα μαύρα και στραγγισμένα του μάγουλα.

—Άχ! ή βελόνα παιδί μου, ή βελόνα.. Αυτή με κάνει να μ'εξεχωρίζω ώρες ώρες αν είμαι έδω στη σαπισμένη μοιμαούνα,

στο καταραμένο Παλαμίδι ή στο χον' σουρχειό της Άργεντινας..Να μην ξέσω αν ή ώρα που σου κουβεντιάζω είναι σήμερα, χτες ή αύριο. Άς είναι. Τώρα που θυμήθηκα έσένα, παιδί μου, θυμήθηκα και το μέρος που μ'αξ είχαν αφήσει ή βελόνα.

«..Όταν, λοιπόν, μπήκα μέσα συγχυσμένος από την άπροσπτη αποκάλυψη ταμάτια μου ξαναβόηξαν ξαφνικά όλη τους την παλιά διαύγεια. Στο πρόσωπο της ένοχης γυναίκας μου διάβασα καθαρά, σαν σε απλό λαϊκό βιβλίο, πώς σ' όλη μου τη ζωή κατάφερα να φτιάξω ένα τίμιο μιο μιο ρο ντέ λλο..

Τα είκοσι χρόνια της σκλαβιάς μου στην Άργεντινα, τα σκοτιάδια, τα βλαμμένα μου μάτια, ή αγάπη, ή καημός, όλα μαζί ωδήγησαν νευρικά το χέρι μου στη σιντεφένια λαβή του άκροβού Άργεντινού μπιστολιού μου. Το άκούμπισα στο κούφιο κεφάλι της γυναίκας μου και πυροβόλησα μουγγρίζοντας.

—Έπρεπε να το συλλογιστής, Μαριώ μου, πώς όταν ή ευτυχία φεύγει απ' το παράθυρο κι' ο Χάρος έχει κάθε δικαίωμα να μπή απ' την πόρτα..

Ο γέρος σάπασε ξανά. Στην ήρεμη αυγή άτμοσφαίρα δεν ακούγεται τώρα τίποτε άλλο απ' τους λυγμούς του, ύπογραμμισμένες κι' απ' τον καημό μου, πώς δέ μπορούσα, στη θέση που βρισκόταν, να του δείξω φως φανερά ΠΟΙΟΣ ΦΤΑΙΕΙ άληθινά για τη χαμένη του ευτυχία.

—Ύστερα γέρο, ύστερα; Τι έγινε;

Τόν ρωτώ όταν πέρασε ώρα.

—Τι με ρωτάς, παιδί μου, για το μοιραίο ύστερα; Είναι τόσο εύκολο να το μαντέψης! Παλαμίδι και βελόνα!

—Και το παιδί; Τι κάνει το παιδί σου, καημένε παππού;..

—Τό παιδίμου; Μα μπορεί, είναι ποσόν να έχη παιδί ένα κομμάρι, που σε λίγες μέρες, σε λίγες ώρες, ίσως και σε λίγες στιγμές, θα βρεθής ξυλιασμένο με τη βελόνα στα χέρια;

Είπε ο γέρος και ξανάγινε θλιμμένος στα κουρέλια του, μέσα στη σαπισμένη μαούνα της Τρούμπας...

ΚΩΣΤΑΣ ΑΣΤΡΙΤΗΣ

Η ΚΡΙΤΙΚΗ

ΤΟ "ΕΘΝΙΚΟ,, ΚΑΙ Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Πολλά είπωθήκανε και πολλά γραφήκανε μέχρι σήμερα για το Έθνικό Θέατρο. Άκόμα περισσότερο λιβανωτάς κήκε για το σκηνοθέτη του, τόν κ. Πόλιτη. Αυτό όμως που δέ γράφτηκε κι' αυτό που δέ θέλησε να τό-πή κανείς ως τά τώρα είναι τό πώς τό Έθνικό σκάτεψε μ' έναν άθέμιτο συναγωνισμό τό ελεύτερο θέατρο που πάλαψε κι' άγανίστηκε τόσα χρόνια για να βρεθής σήμερα στην κατάντια που βρίσκεται.

Τό νεολληνικό θέατρο είναι γνωστό πώς περνάει τόν τελευταίο καιρό μιά σοβαρή κρίση, άπ' την όποια πολύ δύσκολα θά μπορούσής να ξεφύγης. Οι θεατρικές επιχειρήσεις περνούν στιγμές άγωνίας. Ο περασμένος χειμώνας έδειξε καθαρά την κατάσταση αυτή. Η χειμωνιάτικη περίοδος άρχισε με έπτά θιάσους και τελείωσε με δύο. Αυτό θά πη πώς οι άλλες πέντε επιχειρήσεις ναυαγήσανε οικονομικά.

Ο θιάσος Μαρίκας-Κυβέλης διαλύθηκε ύστερα άπ' τό τουρνέ της Πόλης. Ο θιάσος του Β. Ρώτα που άρχισε στο «Κεντρικό» τόν Οκτώβρη διαλύθηκε. Ο θιάσος Άλίκης-Μουσούρη-Νέζερ ύστερα από μιά σειρά παραστάσεων στά Διονύσια αναγκάστηκε να διακόψης και να επιχειρήσής μιά τουρνέ που κατέληξε σε τραγικό ναυάγιο. Ο θιάσος Κυπαρίσση στην Άλάμπρα διαλύθηκε και τόν διαδέχθηκε ο θιάσος Κοφινιάτη που κι' αυτός σταμάτησε έδω και λίγες μέρες. Στο Τριανόν οι Σύλβας-Ιατρίδης-Μαυρέας άγωνίστηκαν δυο μήνες μα κι' αυτοί διαλύσανε στο τέλος. Κι' ο θιάσος Γκιουζέππε-Ιατρού ύστερα από μιά προσπάθεια άγωνα έσβυσε. Άκόμα κι' οι Πατρίκιος-Ριτσιάρδη στά Όλύμπια, αναγκάστηκαν να διακόψουν μ' ένα παθητικό που πέρασε τις διακόσες χιλιάδες. Αυτή ή τραγική στατιστική δείχνει πόσο κάτω έπεσε ή θεατρική δουλειά έφέτος και πόσα άγωνιώδη προβλήματα όρθώνονται μπροστά στους άτυχους καλλιτέχνες που τάχτηκαν να ύπηρετήσουν τό θέατρο.

Γεγονός είναι ότι σήμερα τό μεγαλύτερο μέρος των ήθοποιών μένει χωρίς δουλειά κι' οι διάφοροι μικροθιάσοι καταφεύγουν στις έπαρχίες όπου πραγματικά άγωνίζονται για ένα έξευτελισμένο μεροκάματο, για μιά «μίζα» που δέν φτάνει, ούτε για τό

ψωμί και τό ξενοδοχείο τις περισσότερες φορές. Αυτές τις μέρες άνοίγουν τά θερινά θέατρα—δυο άνοιξαν κι' όλας. Δέκα έως δέκα πέντε θιάσοι καταρτίζονται μουσικοί και πρόζας. Άπ' αυτούς ζήτημα είναι αν θά άντέξουν δυο-τρεις. Οι άλλοι θά βρεθούν σε οικονομική δυσχέρεια μεθαύριο ν' άντιμετωπίσουν τά έσπερινά τους έξοδα. Μα για ποιο λόγο λοιπόν τό νεοελληνικό θέατρο ύποφέρει τόσο;

Είναι γνωστό πώς ή γενική οικονομική κρίση που μαστίζει τά τελευταία χρόνια τόν τόπο μας δέ θά φηγης άπειραχτες και τις θεατρικές επιχειρήσεις. Να ο ένας λόγος—σοβαρός λόγος—για τόν όποιο τό κοινό δέν πολυσυχνάζει πιά στο θέατρο. Τό σκέπτεται ο καθένας τό εικοσιπεντάριο που θά δώσής για να πάη σε μιά θέση της ανθρωπιάς που θά μπορής ν' άκούη και να βλέπη. Τό πολύ κοινό της καθημερινής και του Σαββατοκύριακου έλαττώθηκε καταπληκτικά, Κι' αν δουλεύη μιά θέση στά θέατρα αυτή είναι ή γαλαρία με τό δεκάριο εισιτήριο. Μα ή γαλαρία δέν μπορεί να φέρη την άνοιξη στις θεατρικές επιχειρήσεις. Ούτε και μπορεί ο καθένας—μιλώ για τη μικροαστική τάξη—να πάη στη γαλαρία. Γιατί ή κοινωνική του θέση, άσχετα αν αυτό είναι σωστό ή κουτό, δέν του επιτρέπει να έμφανισθής στη γαλαρία. Η φτώχεια λοιπόν κι' ή οικονομική έξαθλίωση είναι ένας άπ' τους σοβαρούς λόγους της αναδουλειάς και της κρίσης στο θέατρο. Οι άνθρωποι που έπαιρναν κάθε βράδυ ένα εισιτήριο πλατείας για να περάσουν δυο ώρες ευχάριστες είναι ζήτημα αν μπαίνουν σε θέατρο μιά φορά τό μήνα. Κι' είναι όνειρο πιά δυσκολοπραγματοποίητο ή «ούρά» του κοσμάκη που περίμενε ύπομονετικά έξω άπ' τό γκισέ των θεάτρων για να έξασφαλίσής μιά θέση.

Άκόμα ένας άξιοσημείωτος λόγος της κρίσης στο θέατρο είναι και ή δημιουργία καινούργιων αξιών που σώνει και καλά ζητούν ν' άποχτήσουν όπως-όπως τη φήμη του θιασάρχη. Αυτό ιδιαίτερα στο μουσικό θέατρο συμβαίνει τόν τελευταίο καιρό. Φαίνεται πώς όρισμένοι καλλιτέχνες υπερέβαλλουν την αξίαν τους. Κι' αυτό προς βλάβη της τέχνης και της τσέπης μερικών άπλοϊκών χρηματοδοτών. Δημιουργούν θι-

άσους, ανοίγουν θέατρα, κάνουν επιχειρήσεις με βάση την αξία τους την ατομική, μα στο τέλος τσακίζονται μπροστά στην πραγματικότητα. Ο κόσμος που θεατρίζεται ξοίωα αυτός ο λίγος κόσμος, έχει αξιώσεις κι' αφού πληρώνει με κόπο θέλει να δει θέαμα, έργο και ήθοποιούς. Μά ήθοποιούς δε βλέπει. Γιατί είπαμε σε κάθε θίασο μόνο ένα δυό ήθοποιούς της περιωπής θά συναντήσης.

Μά αυτό όμως που απαραίτητα πρέπει να ειπωθεί είναι πως στην κρίση που περνάει το θέατρο ένα σημαντικό, σημαντικώτατο ρόλο—μιλάμε για τον περασμένο χειμώνα—επαιξε το Έθνικό. Το Έθνικό θέατρο του κ. Πολίτη χτύπησε το ελεύθερο θέατρο όσο δεν φαντάζεται κανείς. Το Έθνικό έχει άτέλεια, το Έθνικό έχει επιχορηγήσεις κρατικές, το Έθνικό έχει εισοδήματα απ' τον Ίππόδρομο, το Έθνικό έχει και τί δεν έχει:

Όταν λοιπόν το Έλεύθερο θέατρο χτυπιέται αδυσώπητα απ' το κράτος με την άγρια φορολογία που ύφίσταται—ιδιαίτερα το μουσικό—κι' έχει να παλαίψη μ' ένα αντίπαλο που δε λογαριάζει τα έξοδα γιατί αυτά βγαίνουν από χίλιες δυο μεριές, είναι φυσικό νάβγη, νικημένο στον άνισο αυτόν αγώνα. Το Έλεύθερο θέατρο αν θελήσει να παρουσιάσει κάτι ανώτερο σε τέχνη, σε εκτέλεση και σε ανέβασμα έχει ν' αντιμετωπίσει ανυπέβλητες δυσκολίες. Ο κ. Πολίτης όμως δεν τα σκέπτεται αυτά. Χορηγός του και βοηθός σοβαρός μά την αλήθεια στέκεται δίπλα του το Κράτος. Το Έλεύθερο θέατρο όμως ούτε καν σε φιλικές σχέσεις δε βρίσκεται με το κράτος. Το κράτος με την εβάσταχτη φορολογία του πολεμάει το θέατρο όσο μπορεί περισσότερο με πρόγραμμα λές να το ξεινήσει τελειωτικά. Πώς λοιπόν ν' αντέξει το ελεύθερο θέατρο και πώς να μην εξαντληθεί και να φτάσει στο σημείο της κατάντιας που έφτασε. Ο κ. Πολίτης έκανε δέκα χιλιάδες μάτια την τελευταία χειμερινή περίοδο. Οί δέκα χιλιάδες όμως αυτές μάτια σ' ένα θέατρο πρόζας αφαιρούμενου του φόρου είναι όχτος

περίπου χιλιάδες. Σ' ένα μουσικό δε μόλις έφτά. Νά ο άνισος αγώνας. Με δέκα χιλιάδες δραχμές κατά μέσον όρον εισπραξη κάθε βράδυ καθαρή, μπορεί να βγη στα έξοδα του ένας θίασος. Μά με έφτά είναι πρόβλημα. Γιατί αν απ' αυτές τις έφτά βγούν τα ποσοστά του θεάτρου, ο φωτισμός, τα συγγραφικά και ή μουσική—αν έχει τέτοια ο θίασος—δεν μένουν για τους ήθοποιούς παρά ελάχιστα πράγματα. Για τον κ. Πολίτη όμως δε συμβαίνει το ίδιο. Έχει μισθολόγιο δεκατρείς χιλιάδες κάθε βράδυ—έτσι νομίζω—χωρίς τ' άλλα έξοδα. Το έλλειμμα είναι ήσυχος πώς θα συμπληρωθεί ως είναι καλά οί επιχορηγήσεις. Έν τώ μεταξύ σπάνε τα μούτρα τους στο τείχος της άνισης αυτής πάλης οί άλλοι θίασοι και πληρώνουνε τα σπασμένα οί δυστυχομένοι ήθοποιοί.

Κι' αν απ' τη μιá μεριά χτυπήει το θέατρο στην οικονομική του πλευρά το Έθνικό δεν προσφέρει όμως και τίποτε στην τέχνη. Έφερε στο φώς όλο το παλιό ρεπερτόριο για να δείξει την σκηνοθετική του δεινότητα ο κ. Πολίτης κι' αγνόησε τους Έλληνες συγγραφείς έξω από δυο τρεις εξαίρέσεις σε διάστημα δυο χρόνων. Τι είναι ή δουλειά του «Έθνικού» μπροστά στο θαύμα της «Ελευθέρας Σκηνής» του Μελά και της Μαρίκας; Τίποτα μ' απολύτως τίποτα. Και σαν να μην έφτανε αυτό, απέφασισε τώρα το Έθνικό να κάνει και τουρνέ στις επαρχίες. Έτσι θά σακατέψει πάλι όσους θιάσους τυχόν συναντήσει στο δρόμο του, αφού βέβαια δε θάνα σε θέση να το συναγωνιστούν σε άνισο επίπεδο.

Το Κράτος, αν υπάρχει κράτος που ενδιαφέρεται για το θέατρο, ως επέμβη. Ας φροντίσει για το κλείσιμο του Έθνικού αν δε θέλη να δει στο δρόμο πεταμένους τους φτωχούς ήθοποιούς που παλεύουν για ένα έξουτελισμένο μεροκάματο στο Έλεύθερο θέατρο...Μ' αυτόν τον τρόπο και με μιá ελάττωση της φορολογίας—όπως υποσχέθηκε τελευταία—κάτι μπορεί να γίνει. Ας τό ελπίσουμε...

ΝΙΚΟΣ Ι. ΜΑΡΑΚΗΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Μ. Κανελλή «Ορειχάλκοι», ποιήματα.

Η ποίηση του Κανελλή είχε μιá καλήν απήχηση σ' έμας τους νέους. Ο Κανελλής με την πρώτη του συλλογή, τα «Ρίγη της γής» που άλλοι της άρνήθηκαν κάθε αξία, κι' άλλοι την άνακήρυσαν για τή μοναδική ποιητική συλλογή των τελευταίων χρόνων, έπηρε τή θέση του στη Νεοελληνική λογοτεχνία και βρήκε τή δικαίωσή του από μας τους νέους. Γιατί ο Κανελλής μας έδινε με την ποίησή του τό «καινούργιο ρίγος» ξέφυγε απ' τα «πεπατημένα» και τραγουδούσε τις άνήσυχες τάσεις της σύγχρονης ζωής, της βγαλμένης απ' την τροχιά της. Πνιγμένος απ' τή μπόχα και τή σαπίλα όλων των γύρω του και παρατηρώντας με μάτι πραγματικού καλλιτέχνη τή ζωή, επαναστατούσε και ήθελε, όπως λέει και ο ίδιος, να κλείσει μες τή φούχτα του ολάκερη τήν άμαρτωλή Γη και κάνοντάς την συντρίμια να τή σκορπίσει στο άπειρο.

Μεγάλα λόγια που δείχνουν πως ο ποιητής και μάλιστα ένας ποιητής σχηματισμένος πιά, δεν είχε ακόμα βρει τό δρόμο του. Η ποίησή του δεν είχε τή στοργή ενός πραγματικού επαναστάτη για τον καταπιεζόμενο άνθρωπο, για τον πονεμένο αδερφό του, αλλά τό μίσος του άναρχικού που θέλει να βάλει δυναμίτη σε όλα, ακόμα και στον έαυτό του γιατί δε βρίσκει τίποτε τό καλό και βαλμένο στη θέση του. Με μιá λέξη ο Κανελλής με τήν πρώτη του συλλογή μας παρουσιάστηκε σαν ένας άναρχικός ποιητής με άπειθάρχητη έμπνευση, ένας άρνητής. Γι' αυτό κι' όλας έμεις οί νέοι με τ' άυστηρά κριτήρια

που έχουμε διαμορφώσει και με τή βαθύτερη διαίσθησή μας, άνακλύπτοντας στον Κανελλή μιá γνήσια ποιητική προσωπικότητα κι' ένα γερό ταλέντο, δεχτήκαμε τήν εμφάνισή του μ' ένθουσιασμό, αλλά κι' μ' επιφύλαξη για τό μέλλον, που με τα πρώτα του ποιήματα κι' όλας μας ύπόσχονταν πως άμα θάβρισκε τό δρόμο του και πειθαρχούσε τό ταλέντο του και τήν έμπνευσή του, θά στεκόταν αυτός ένας όδηγητής μας για νέες δημιουργίες.

Άλλά αυτό δε συμβαίνει με τή νέα του ποιητική συλλογή, τους «Ορειχάλκους». Ο πρόλογος που προτάσσει στη νέα του αυτή συλλογή μας δικαιώνει στις παραπάνω σκέψεις μας. Ο ποιητής παραδέχεται πως μέχρι τώρα βρισκόταν στην πλάνη και ύπόσχεται να πάψει πιά να είναι ένας άναρχικός ποιητής που τον βασανίζουν οί χαωτικές άπεραντοσύνες και οί θανατικές άνησυχίες, να πάψει πιά να είναι ένας άρνητής και ν' άφίση τήν ποίηση αυτή, που μοιραία θά τον όδηγούσε στη ρουτινιέρικη ποιητική κλίκα των Σκίπηδων και των Παλαμάδων και στην όποία είτε θάμενε ένας καλός μυητής της Μπωντλερικής σχολής, είτε αφού έδινε ότι είχε να δώσει, όπως ο Καρυωτάκης, θά τίνανε τα μυλά του στον άέρα. Άλλά, λέει, όταν είδε πιά τήν πλάνη του και βρήκε τό δρόμο του τον άληθινό, τό βιβλίο του αυτό — οί «Ορειχάλκοι» — «είχε κυλήσει με βαρύγδουπο πάταγο από τις χαράδρες του έγκεφάλου». Και τό άποκηρύσσει κι' ο ίδιος. Έμεις έχουμε τή γνώμη πως ο ποιητής, μιá που τό άποκηρύσσει κι' ο ίδιος, δεν έπρεπε να τυ-

πώση τὸ βιβλίο του αὐτὸ μόνο και μόνο γιατί κύλησε ἀπ' τὶς χαράδρες τοῦ ἐγκεφάλου του, ἀλλὰ τώρα πὺ πιστεψε στὸ Μαρξισμό, νὰ περιμένη τὴ νέα του παραγωγή τοῦ θά τοῦ ἔδινε τὴ θέση πὺ τοῦ ἀξίζει. "Ὅχι ὅτι τὰ νέα του ποιήματα δὲν εἶναι καλά. "Ἐχουνε βέβαια τὰ ἐλαττώματά τους τὰ βασικά ἐλαττώματα τῆς ποίησης τοῦ Κανελλῆ, τὸν ἄκρατο ἐγωϊσμό του καὶ τὸ ἀδόουλετο τῶν στίχων του. "Ὅμως ὁ στίχος του στοὺς «Ὁρειχάλκους» εἶναι πιὸ γερὸς, πιὸ δουλεμένος καὶ ἄρτιος. Τὰ τραγούδια του ἀπὸ τεχνικὴ ἄποψη εἶναι ἂν ὄχι καλύτερα, ὅμως ἐφάμιλλα μὲ τὰ «Ρίγη τῆς Γῆς» πὺ ἐξ αἰτίας τοῦ ὄγκου δὲν μπορούσε νὰ εἶναι πολὺ δουλεμένα καὶ μάλιστα πολλὰ ἀπ' αὐτὰ φαινόνταν ὅτι ὁ Κανελλῆς τὰ ἔγραψε ἂν - σε ρί. Αὐτὸ δὲ συμβαίνει μὲ τὴν τωρινὴ του συλλογὴ τῶν «Ὁρειχάλκων». Τὰ τραγούδια τῆς συλλογῆς αὐτῆς εἶναι τεχνικώτερα καὶ καλύτερα. Κατὰ τὰ ἄλλα ὁ Κανελλῆς, δὲν παύει νὰ εἶναι ἕνας ἀρνητῆς, ἕνας ἀναρχικός ποιητῆς τοῦ ὀλέθρου καὶ τῆς θανατικῆς ἀγωνίας καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνη διαρκῶς τὰ ἴδια πράγματα, νὰ ἀντλῆ τὰ θέματα του ἀπ' τὶς ἴδιες πηγὲς ἔμπνευσης— πὺ τὶς ἔχει πιά ὁ ἴδιος ὀλοτελα ἐξαντλήσει. Ὑπόσχεται ὅμως καὶ θέλει νὰ γίνη ἕνας προλετάριος ποιητῆς καὶ νὰ τραγουδήσῃ τοὺς καὶ μὸς καὶ τοὺς πόνους τῆς πλατειᾶς μάζας καὶ νὰ ἀγωνιστῆ στὴν ἀναγκη σπάζοντας καὶ τὴν πέννα του, ὅπως λέει, γιὰ τὰ δίκαιά της. Ἡ ὑπόσχεση αὐτὴ πὺ δίνει, ἂν εἶναι εὐλικρινῆς, καὶ τὴν πιστεύουμε γιὰ τέτια, τοῦ δημιουργεῖ πολὺ βαρεῖες ὑποχρεώσεις πὺ δὲν πιστεύουμε νὰ τις παραγνωρίζη κι' ὁ ἴδιος. Ἐμεῖς δὲν ἔχουμε παρὰ νὰ χαιρετίσουμε τὴ στροφή αὐτὴ τοῦ Κανελλῆ περιμένοντας τὴ νέου παραγωγή τοῦ θά δικαίωση τὶς παραπάνω κρίσεις μας.

Μ. Καραγιαννίδη «Φωτοσταλίδες», ποιήματα.

Ὁ κ. Καραγιαννίδης εἶναι ἕνας νέος ποιητῆς πὺ κάνει τὴν πρώτη του ἐμφάνιση στὰ γράμματα μὲ τὴν πᾶρα πᾶνω συλλογὴ τῶν στίχων του. "Ὅση καλὴ διάθεση καὶ ἂν ἔχει κανεὶς γιὰ ἕνα βιβλίο νέου, πὺ ἂν δὲν ἔχει τίποτ' ἄλλο, ἔχει τοῦλάχιστον τὸν ἐνθουσιασμό καὶ τὴν ὀρμὴ τῆς ἡλικίας του πὺ εἶναι ἱκανὰ αὐτὰ καὶ μόνο μαζὺ μὲ μιὰν αὐτοκριτικὴ πὺ ἀποκτᾶται μὲ τὴν πείρα, νὰ τὸν ὀδηγήσουν σ' ἕναν καλὸ δρόμο, γιὰ τὸ βιβλιαράκι αὐτὸ τῶν στίχων, δὲ μπορεῖ νὰ ἐκφρασθῆ καθόλου μὰ καθόλου καλά. Γιατὶ ὁ ποιητῆς, ὁλο πὺ δὲν εἶναι πᾶρα—πᾶνω ἀπὸ εικοσι δυὸ χρονῶν, δὲν εἶναι ἕνας ΝΕΟΣ πραγματικά, ἀλλὰ ἀνήκει στὴν ἐρμαφρόδιτη κατηγορία τῶν νεογέρων πὺ ἀπ' τὰ δεκαεφτά τους χρόνια νομίζουνε καὶ ὑποβάλλουνε τὸν ἑαυτοὺς τὴν ἰδέα πὺ ἔχουνε πιά γεράσει. "Ὅλα του τὰ ποιήματα ἔχουν ἕνα πεσομισμὸ καὶ μιὰ μελαγχολία ἀκατανόητη. Κανεὶς ἀνώτερος παλμός, καμμιὰ ἀνησυχία, καμμιὰ πίστη γιὰ τὴ ζωὴ. Καὶ τὰ θέματά του, τὰ ἴδια τὰ χιλιοσιπωμένα ἀπ' ὄλους τοὺς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ποιητῆς τῆς «Ἐλευσίνης μορφῆς». Σανατόριο, ταβέρνα, ζωὴ, βρέχει, φθινόπωρο, σβησμένα ὄνειρα, δειλινὸ, θρηγος κλπ. Καὶ ὅλα αὐτὰ ἕνα κλάμα ψεύτικο, φιλολογικό, «κατὰ συνθήκην».

Γιατὶ θλιμμένο δειλινὸ στὴ φύση γύρω ἀπλῶνεις μιὰ καταχνιὰ ἀδιάλυτη καὶ τὶς ψυχῆς πληγώνεις;

Συννέφιασε καὶ πάλι ὁ οὐρανὸς γλυκὰ τ' ἀηδόνι πιά δὲν ψάλλει ἕνας σκοπὸς διαβαίνει σιγαλὸς πένθιμο τὸ φθινόπωρο προβάλλει.

Ἐδῶ γιὰ νὰ προβάλλη τὸ φθινόπωρο βλέπουμε ἕναν σκοπὸ νὰ δια

βαίνει σιγαλὸς...

Ἄλλὰ καὶ στὰ ἐρωτικά του, πὺ θά περιμένε κανεὶς ἀπὸ ἕναν νέο ὕμνους μονάχα γιὰ τὸν ἔρωτα, ἀκόμα καὶ κεῖ τὰ εἴκοσι δυὸ χρόνια τοῦ ποιητῆ ἀναλύονται σὲ δάκρυα.

Γράφω τοὺς στίχους μου στὸ ἄψυχο [χαρτί] κι' ἐσένα συλλογιέμαι δακρυσμένους...

Τὰ τεχνικά ἐλαττώματα τῶν τραγουδιῶν του εἶναι ἄπειρα. Πολλὲς χασμωδιές

θάλασσες πάντα ἄστατες

γιὰ μένα αἰώνια κ.λ.π.

Ἡ ρίμες πολὺ φτωχές.

λουλούδια-τραγούδια,

καὶ πιὸ πολλὰ τὰ μετρικά του λάθη.

Βρέχει πάλι βρέχει σιγοκλαίει ἢ [πλάση] κι' ὁ νοὺς μου πάλι τρέχει σ' ὅτι [ἔχει περάσει].

Αὐτὰ ὅλα ὅμως μὲ τὸν καιρὸ καὶ μὲ τὴ μελέτη διορθώνονται. Ἐκεῖνο πὺ πρέπει ἰδιαίτερα νὰ προσέξει ὁ κ. Καραγιαννίδης εἶναι ὅτι γιὰ νὰ γράφει κανεὶς πρέπει νὰ ἔχει κάτι νὰ πεῖ, πᾶρα πὺ δὲ φαίνεται καθόλου στὴν πρώτη του συλλογὴ.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΥΛΩΝΟΓΙΑΝΝΗΣ

Μ. Δαμιράλη «Γλυκόπιοντα φαρμάκια», ποιήματα.

Κᾶπου 93 τραγούδια κλεισμένα σ' ἕνα καλοτυπωμένο τόμο. "Ὅλα τους ἀπεικονίζουν τὰ παλιὰ γνωστὰ μέτρα, μοσέμικους ἔρωτες καὶ τὸ ἀτομικὸ δράμα. Ὁ κ. Δαμιράλης στὸ τέλος τοῦ βιβλίου του μᾶς λέγει, ὅτι τὰ περισσότερα τραγούδια τῆς συλλογῆς του εἶναι γραμμένα ἀπὸ τὸ 1914 μέχρι τὸ 1922. Κι' αὐτὸ μὸ φαίνεται νᾶνε ἀλήθεια. Φαίνεται ἐνδόμυχα νὰ ἔχει νοιώσει κι' ὁ ἴδιος, πὺ τὰ τραγούδια πὺ μᾶς σερβίρει σήμερα νὰ μὴν ἀνταποκρίνονται πρὸς

τὴ σημερινὴ πραγματικότητα.

Ἡ σημερινὴ ζωὴ καὶ ἡ ἀγωνία της δὲν τὸν συγκινεῖ, τὴν ἀντιπαρέρχεται, κλαίει ἢ γελάει, γιὰ τὸ δικὸ του πόνου ἢ χαρὰ καὶ δὲν συνταυτίζει τὰ δυὸ αὐτὰ συναισθηματὰ του μὲ τὸν πόνο ἢ τὴ χαρὰ τῶν ἄλλων. Τραγουδάει μὲ τὸν παλιὸ σκοπὸ, τὸν ἀθύρβου, τὸν ξένοιαστο, τὸ γαληνεμένον ἐκεῖνο σκοπὸ, πὺ μᾶς τραγουδήσαν τόσοι ἄλλοι προπολεμικά. Καμμιὰ προσπάθεια πρωτοτυπίας καὶ συγχρονισμού. Τίποτα πὺ νὰ δείχνει κάτι ἀπ' τὸ σημερινὸ σύγχρονο ζωϊκὸ παλμό, τίποτα...

Ἄνεξάρτητα ὅμως πρὸς ὅλα αὐτὰ, ὀφείλουμε νὰ ὀμολογήσουμε τὴν ἀλήθεια. Ὁ κ. Δαμιράλης μᾶς ἐπαναλαμβάνει τὸ παλιὸ, ἀλλὰ τὸ ἐπαναλαμβάνει τόσο ὀμορφα, μὲ μιὰ ζωντανὴ καὶ καλόχυμη στιχουργικὴ καὶ στροφικὴ κανονικότητα, συμμετρικὴ καὶ νοικοκυρεμένη. Καὶ τοῦτο εἶναι τὸ λυπηρὸ. Ἐνῶ τὰ τραγούδια του φανερόνουν ἕναν ἀληθινὸ τεχνίτη, καὶ τὸν ποραδεχόμεστε γιὰ τέτοιο, ἐντούτοις δὲν μᾶς ἱκανοποιοῦν, δὲν βρίσκουν ἀπήχηση καμμιὰ στὴν καρδιά μας. Μήπως γιατί δὲν εἶναι ἀληθινὰ;... Σπάλ.

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Ἄναγγέλουμε καὶ κρίνουμε κάθε βιβλίο πὺ μᾶς στέλνεται σὲ δυὸ ἀντίτυπα.

Μανῶλη Κανελλῆ — «Ὁρειχάλκοι», ποιήματα.

Εὐριπίδου — «Ἴων», ἔμμετρη μετᾶφραση Ν. Ποριώτη.

Γ. Δενδρινῶ — «Ὁ ἄνθρωπος πὺ τὰ δέχονταν ὅλα», διηγήματα.

Μ. Δαμιράλη — «Γλυκόπιοντα φαρμάκια», ποιήματα.

Μ. Καραγιαννίδη — «Φωτοσταλίδες», ποιήματα.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ

ΟΛΟΙ ΜΑΖΥ

Οι προγραμματικές δηλώσεις μας που δημοσιεύονται στην πρώτη σελίδα, καθορίζουν ξεκάθαρα τη γραμμή που θ' ακολουθήσει το περιοδικό μας. Η απόλυτρωση από την πνευματική σκλαβιά που μας έχουν κληροδοτήσει οι αιώνες, κι' ό συγχρονισμός με την εποχή μας, αυτό με δύο λέξεις είνισι το πρόγραμμά μας και για το όποιο θ' αγωνιστούμε μ' όλο τον ένθουσιασμό και την όρμη που μας δίνουν τὰ νιάτα μας. Το έργο μας δέν θάναί μόνο το γκρέμισμα του τέλους της συμβατικότητας και του «κατά συνθήκην», μά και δημιουργία ζωντανή, δημιουργία έπαναστατική, άπαλλαγμένη από το ρούχο της κλάφας και της παρακμής.

Προοπτική μας θάναί ή πίστη και ή στοργή μας για τον άνθρωπο και ή συμβολή μας στον άγώνα για το ξεσκλάβωμά του. Κι' ή πνευματική μας δημιουργία, ένας ύμνος για τη ζωή, για την άγια ζωή, την ελεύθερη ζωή, που την έχουνε στείλει στο νεκροταφείο οι διάφοροι «άπό καθέδρας» ιδεολόγοι.

Ό δρόμος μας θάναί τραχύς κι έπίπονος. Γι' αυτό και άπαιτούμε την ύποστήριξη καθ' ενός και πρό πάντων των νέων που σκέπτονται ζωντανά και συγχρονισμένα, άπαλλαγμένοι άπ' τις προλήψεις του παρελθόντος, χωρίς μικροφιλοδοξίες και ματαιοδοξίες. "Όλοι μαζύ ένωμένοι να βαδίσουμε στο δρόμο που μάς πρέπει και που μάς έπιβάλλει ό άνθρωπισμός μας, ό ειλικρινής και πανανθρώπινος άνθρωπισμός χωρίς τὰ έπιφανειακά του ψευτοσακίσματα. "Έτσι μονάχα, με τις δυνάμεις μας έ-

νωμένες και μ' έναν κοινό άγώνα, το έργο μας θά φτάσει στο τέρμα του: Το λυτρωμό μας άπ' τη σκλαβιά.

ΜΕΣΑΙΩΝΙΣΜΟΙ

Ένώνουμε κι' έμεις τη φωνή μας στη διαμαρτυρία που όλοι οι φίλοι της άπροκατάληπτης έλευθερίας και της αλήθειας διατυπώνουν άπό όλες τις μεριές, γι' αυτά που γίνονται στη Γερμανία άπό τους Φασίστες του Χίτλερ, εις βάρος όλων εκείνων που για τον α'. ή β'. λόγο δέ θέλησαν να ύποταχθούν στην ώμη και βάρβαρη «ιδεολογία» τους. Και ή συμπάθεια μαζύ με την άγανάχτησή μας είναι άκόμα μεγαλύτερη όταν συλλογίζοστε ότι ή άπάνθρωπη βία χτύπησε με λύσσα τους φτωχούς εργάτες άπ' τή μιά μεριά, που δέ ζητούν τίποτ' άλλο παρά να έξασφαλίσουν το άναφαίρετο δικαίωμα που σαν άνθρωποι έχουν, να ζήσουν δηλαδή, κι' άκόμα περισσότερο να πάρουν τη θέση που τους άνήκει δικαιωματικά στην κοινωνία, κι' άπό την άλλη όλους τους πραγματικά διανοούμενους—έπιστήμονες, καλλιτέχνες συγγραφείς—που θέλησαν να κρατήσουν περήφανα την άνεξαρτησία της σκέψης και την έλευθερία της συείδησης.

Η Γερμανία γύρισε πάρα πολλά χρόνια πίσω. Πιστεύουμε ότι δέ μπορεί να σταματήσει εύκολα στον κατήφορο που πήρε. Κι' άκόμα πιο πολύ, φοβούμαστε ότι το αίματόλιμα, άπό έσωτερικό μπορεί να ξεπεράσει τὰ σύνορά της. Γι' αυτό οι διαμαρτυρίες δέν έχουν μόνο πλατωνικό χαρακτήρα. Δείχουν διόλος ό κόσμος βρίσκεται ένωμένος άπά-

νω στη σκέψη, ότι πρέπει να έμποδιστεί κάθε άπειλούμενο κακό και ότι αυτό είναι άποφασισμένος με κάθε τρόπο να τό δείξει.

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΣΧΟΛΕΣ

Ό εκλεκτός διανοούμενος Ν. Καρβούνης σε μιάν έπιφυλλίδα της έφημερίδας «Πρωΐα» δημοσιευμένη πριν λίγο καιρό με τον τίτλο «Τέχνη και Άκαδημαϊσμός», ύποστηρίζει ότι ή Τέχνη άποτελεί μιά άπό τις ύψηλότερες εκδηλώσεις όσων και τάσεων κοινωνικών κι' ότι ό καλλιτέχνης είναι προπαντός «κοινωνικός λειτουργός». Συμφωνούμε άπόλυτα μ' αυτό. Είναι άδύνατο σε κάθε άνθρωπο και περισσότερο στον καλλιτέχνη, που έχει κατά κανόνα πιο πολύ εύκολοσυνγκίνητη, εύκολόπλαστη και άναπτυγμένη ψυχή, να ξεφύγει όλότελα άπό τις έξωτερικές, τις κοινωνικές επιδράσεις που λίγο, λίγο κι' άθόρυβα, μά σταθερά συντελέσανε στο να διαμορφωθεί ή ψυχή του, ως το σημείο που εκδηλώνεται καλλιτεχνικά και να σχηματιστεί ό άτομικός του χαρακτήρας που προβάλλει άδρά για τους μεγάλους και λιγώτερο για τους μικρούς, στα έργα που δημιουργεί.

Κάθε καλλιτεχνικό έργο είναι άπαράιτητο και φυσικό να φέρνει πάντα τὰ ίχνη των επιδράσεων αυτών έστω κι' αν ό δημιουργός του ό ίδιος δέν τό καταλαβαίνει κι' αν νομίζει ότι φτιάχνει έργο τελείως πρωτότυπο με ψυχή και με έμπνευση άπόλυτα άνεπηρέαστη. Οι ίδιοι παράγοντες που συντελούν να διαμορφωθεί ή ψυχή του, οι ίδιοι πάντα ενεργοούν ύ π ο σ ε ι ν ή δ η τ α και στην εκδήλωσή της και παρουσιάζονται καθαρά στο μάτι του προσεχτικού παρατηρητή τόσο που εύκολα μπορεί να καταλάβει άκόμα και το βαθμό της επίδρασης του κοινωνικού περιβάλλοντος, των κοινωνικών φαινομένων και γενικά της ανθρώπινης πραγματικότητας άπάνω σ' αυτή.

Τό θέμα και ή έλευθερία της εκλογής του συντελεί μά δέν παίζει ποτέ τον

σπουδαιότερο, τον άποφασιστικό ρόλο. Έκείνο που ενδιαφέρει πιο πολύ την Τέχνη είναι ό τρόπος της εκδήλωσής της άπό τον καλλιτέχνη. Η προσωπικότητά του φαίνεται άπό τον τρόπο αυτό κι' όσο περισσότερο ξεχωρίζει, τόσο και πιο μεγάλος και εκλεκτός είναι. Έννοείται ότι όλα αυτά γίνονται πάντα στο όρισμένο εκείνο πλαίσιο της ανθρώπινης πραγματικότητας και των κοινωνικών όρων που δέ μπορούν να τό ξεπεράσουν και που επιδρούν άποφασιστικά, άφου τὰ ίδια διαμορφώνουν και την ψυχή του καλλιτέχνη.

Ό «Λυτρωμός» δέν νομίζει ότι ξεφεύγει άπ' τις άοχές του, ύποστηρίζοντας την άληθινή αυτή άποψη. Στη μελέτη του Λένιν για την Τέχνη που δημοσιεύουμε σ' άλλη σελίδα, βλέπει ό αναγνώστης μας ότι οι καινούργιες τάσεις της κάθε μοντέρνας τάχα σχολής, δέν θεωρούνται άπ' αυτών και εκδηλώσεις καλλιτεχνικής δημιουργίας, ούτε καν τον εύχαριστούν. Άληθινά όλες αυτές οι σχολές (έξπρεσιονισμός, κυβισμός, φουτουρισμός κλπ) παραβλέπουν όλότελα την ανθρώπινη πραγματικότητα και την κοινωνική εμφάνιση και σημασία της Τέχνης, τόσο που δέ μπορούν σοβαρά να καταταχθούν σ' αυτή.

Με τό να θέλουν να σπάσουν τὰ δεσμά της λεγόμενης «καλλιτεχνικής παράδοσης» και των όρίων της που άμείλιχα χαράζει ό ακαδημαϊσμός, ξεφεύγουν με τη φόρα τους και άπό τὰ όρια που ή πραγματική Τέχνη τους έπιτρέπει. Κι' έτσι θέλοντας να δημιουργήσουν κάτι τι νέο, μά καινούργια Τέχνη δέν δημιουργούν άπολύτως τίποτα. Η προσπάθειά τους μπορεί να χαρακτηριστεί με έπιείκεια σαν μιά άποφατική γελοιογραφική και χιονομοριστική σάτιρα του άυστηρού ακαδημαϊσμού και της καλλιτεχνικής παράδοσης, όχι όμως και για σοβαρή εκδήλωση καινούργιων και συγχρονισμένων καλλιτεχνικών τάσεων.

Μόνο λοιπόν με βάση την αλήθεια ότι ή Τέχνη άποτελεί καθαρή εκδήλωση όσων και τάσεων κοινωνικών μπορεί

νά σκέφτεται, νά εμπνέεται και νά δημιουργεί ὁ πραγματικὸς καλλιτέχνης, ὁ κοινωνικὸς αὐτὸς λειτουργός, ὅπως τὸν λέει ὁ ἐκλεκτὸς λογοτέχνης Καρθούνης.

Μάλιστα νομίζουμε ὅτι ὅσο δυνατότερη, ὅσο πὺρ συνειδητὴ εἶναι στὸν καλλιτέχνη ἡ ἀρχὴ αὐτή, τόσο περισσότερο ἡ δημιουργία του ὅταν συντελοῦνε καὶ οἱ λοιποὶ ὄροι πλησιάζει τὴν ἀληθινὴ Τέχνη.

ΟΙ ΧΡΕΩΚΟΠΗΜΕΝΟΙ

Ἡ ἔρευνα ποὺ ἀνοίξε τὸ περιοδικό «Ἔργασία» μεταξὺ τῶν λογίων μας γιὰ τὰ μεταπολεμικὰ ρεύματα, φάνερωσε τοῦτο τὸ γεγονός—ποὺ ἐμεῖς τὸ πιστεύαμε ἀπὸ πρὶν—ὅτι οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς «πνευματικὸς μας ἀνθρώπους» ποὺ πάσχουν ἀπὸ ὑπερτροφικὸ ἐγωϊσμό, εἶναι τὸ λιγώτερο ἀνόητοι...

Γεγονότα καὶ φαινόμενα ποὺ ἀπαχολοῦν αὐτὴ τὴ στιγμή τὴν ἐποχὴ μας, προβλήματα ποὺ κρατοῦν σὲ μιὰν ἀγωνία ὀλόκληρους λαοὺς, ἐρμηνεύονται ἀπ' αὐτοὺς τόσο ἀστεία, τόσο ἐπιπόλαια, ὥστε κι' αὐτὲς οἱ γραμμὲς νὰ μὴν ἀξίζουν στίς «συνεντεύξεις τους».

Ὁ «ἀριστερισμὸς» κρίνεται σὰν «φοβερὴ ὀπισθοδρόμηση» καὶ ἡ ἀπούνθεση (σ' ὅλες τὶς πλευρὲς) τοῦ σημερινοῦ κοινωνικοῦ συστήματος, ἀποδίδεται σὲ «ἠθικὰ ἐλατήρια» γιὰ τὰ ὁποῖα φταῖνε οἱ... νέοι λογοτέχνες... Ὅλοι μιλοῦν μὲ νοσταλγία γιὰ τὴν προπολεμικὴ ἐποχὴ τὴν «ῶμορφη καὶ καλὴ» ποὺ τοὺς ἐπέτρεπε νὰ βγάξουν τὸ περιοδικάκι τους καὶ νὰ παρασταίνουν τοὺς πνευματικὸς ἡνέτες, πίνοντας τὸ καφεδάκι τους σὲ τὴν «Ὁραία Ἑλλάδα». Τί ἄτιμος, ἀλήθεια ὑπῆρξεν ὁ πόλεμος!... Ἄς ὀρεταί ὁ... Κάυζερ... καὶ ὁ Βενιζέλος... οἱ καλοὶ μας λόγοι τῶρα δὲν θάτανε παραμερισμένοι, θά βρισκόντουσαν σαρακοφαγόμενοι στίς φιλόξενες σκοτεινὲς γωνιὲς τῆς Ἑθνικῆς

Βιβλιοθήκης καὶ θάπαιρναν τὸν ἐρατεινὸ τους ἥσυχον-ἥσυχον, καὶ θά μοίραζαν ἀνενόχλητοι... αὐτόγραφα στὰ ὑστερικὰ δεσποινάρια τῶν σαλονιῶν...

Ὁρισμένως οἱ θεοὶ τῆς Ἑλλάδας εἶναι πολὺ κακοί. Κι' ἄς τοὺς ἔχουμε γράψει οἱ σπουδαῖοι ποιητὲς μας ἕνα σωρὸ μεγαλόπνευστους ὕμνους... Φάνηκαν ἀχάριστοι καὶ ἰδιαίτερα μάλιστα αὐτὸς ὁ ἄθλιος Ἀπόλλωνας, στάθηκε τόσο κακός, ὥστε νὰ μὴ κλείσει... τὸ στόμα τοῦ περιφημοῦ ποιητῆ του Σωτῆρη Σκίπη. Ἄν τὸ κλεινε δὲν θάλεγε τόσες ἀνοησίες ὁ ποιητὴς σὲ τὴν «Ἔργασία» καὶ θάτανε αὐτὸς καλὰ κι' ἐμεῖς καλύτερα...

Η ΚΑΤΑΡΡΕΟΥΣΑ

Γράφουν, ὅτι ὁ νέος ὑπουργὸς τῆς Παιδείας, μελετᾷ τὴν ὀριστικὴ καὶ ἀπόλυτη καθιέρωση τῆς «καθαρευούσης» ἢ καλλίτερα τῆς... καταρρέουσας, ὅπως τὴν ὀνόμασεν ὁ Φιλήντας—στὰ γυμνάσια. Μέχρι τώρα τὰ παιδιά ἦσαν ἐλεύτερα νὰ γράφουν—τὴ σχολικὴ τους ἔκθεση τοῦλάχιστο—στὴ μητρικὴ τους γλῶσσα, τὴ γλῶσσα ποὺ μιλιέται ἀπ' τὸ λαὸ καὶ, κατὰ τὶς βεβαιώσεις πολλῶν φίλων μας καθηγητῶν κατὰ φερναν οἱ μαθητὲς, νὰ παρουσιάζουνε τὶς σκέψεις τους ἀρκετὰ ἀδρές καὶ χρωματισμένες καὶ μὲ λίγα λόγια ζωντανές!

Τώρα ὅμως τί προσπαθοῦνε νὰ κάμουνε; Προσπαθοῦνε νὰ ἀπομακρύνουν τοὺς μαθητὲς ἀπ' τὴ γλῶσσα ποὺ νοιώθουνε, τὴ ζωντανὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ καὶ νὰ τοὺς ρίξουν σ' ἕνα λαβύρινθο σύγχυσης. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ποῖο θάνε; Θὰ κάμουνε τὰ παιδιά ν' ἀπομακρυνθοῦνε ψυχικὰ ἀπ' τὸ λαὸ, στὸν ὁποῖο ἀνήκουν, θὰ τὰ κάμουνε ψωροφαντασμένα καὶ ἐγωϊστικά...

—Ἐγὼ εἶμαι μορφωμένος—θὰ λέγει ὕστερα ἀπ' αὐτὸ τὸ παιδί στὸν

πατέρα του καὶ τὴ μάνα του—καὶ δὲν δύναμαι νὰ ὀμιλῶ ὅπως ὀμιλῆτε «σεῖς!...»

Μά μπορεί νὰ γίνῃ αὐτὸ ὅσο κι' ἂν τὸ θελήσουν; Ὅχι! Ἡ γλῶσσα, τὸ ξέρουν ὄλοι, δὲν ἐπιβάλλεται μὲ διαταγές, οὔτε διαμορφώνεται μέσα ἀπ' τὸ γραφεῖο. Ἡ γλῶσσα πλάθεται καὶ μορφοποιεῖται μέσα στὸ λαὸ, κάθε δὲ ἀπόπειρα μερικῶν σὲ πολλὰ ξαναγυρίσματα, ἀναχρονιστικά, εἶναι καταδικασμένη ἀπὸ τὰ πρὶν..

ΠΑΛΙΟΙ ΚΑΙ ΝΕΟΙ

Κι' ἄλλοτες εἶχε δημιουργηθεῖ αὐτὸ τὸ ζήτημα σὲ τὴν πολυπάθη λογοτεχνία μας. Σήμερα ὅμως ὁ ἀγὼνας τῶν νέων ταλέντων γιὰ τὴν ἀνάδειξη κι' ἐπικρατήσῃ τους ἔχει ὀξυνθεῖ. Οἱ νέοι κινοῦνται ἀλλὰ κινοῦνται, ἀπεγνωσμένα, ἔχοντας ν' ἀντιμετωπίσουν τὸν ἀμείλικτο καὶ ὑπουλο πόλεμο τῶν παλιῶν φιομαρισμένων ἀξιών. Βγάζουν περιοδικὰ καὶ βιβλία δικὰ τους μὲ χίλιες δυὸ θυσιῆς καὶ μόχθους κι' αὐτὸ γιὰ τὸ πρῶτο νὰ ὑπολογίζον μόνο στοὺς ἑαυτούς των καὶ τίποτ' ἄλλο. Καμμιὰ ὑποστήριξη ἀπὸ μέρος τῶν παλιῶν, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας ὁ πόλεμος καὶ ἡ εἰρωνία.

Τὸν καιρὸ ποὺ ὀλάκερη ἡ διανοούμενη Ἑλλάδα θαύμαζε γιὰ μεγάλους καὶ τρανοὺς ἕναν Πολέμη ἢ Ξενοπούλο, ἦτανε εὐκόλη, πολὺ εὐκόλη μάλιστα, ἡ ἐπικρατήσῃ τῆς ἀμφίβολης ἀξίας ἐνὸς Σκίπη ἢ ἐνὸς Στέφανου Δίφνη. Σήμερα ὅμως τὰ πράγματα ἔχουν ἀλλάξει. Πλήθος νέα ταλέντα, μὲ ἀναμφισβήτητὴ ἀξία, φτυζοῦν καὶ μαραίνονται κάτω ἀπ' τὸ πέλαμα τῶν παλιῶν ἀναγνωρισμένων ἀξιών. Οἱ κίριοι αὐτοί, ἀληθινοὶ ἐπιδρομεῖς τῆς Τέχνης, ἔχοντας ἀποχτήσῃ μιὰ φέριμα ἀμφίβολης ἀξίας, ζορᾶνε στὰ χέρια τους δικτατορικὰ τὴ λογοτεχνία μας, χτυπώντας μὲ τὰ ἀπειρα ὄπλα ποὺ διαθέτουνε κάθε ἐκδήλωση τῶν νέων. Καὶ μᾶς σεοβίζουν γιὰ πνευματικὴ τροφή τὰ κατασκευάσματα τῆς ρουτινιέρας διάνοις των, ἐπαναλαμ-

βάνοντας πάντα τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια πράγματα, κινούμενοι διορκῶς γύρω ἀπ' τὶς ἴδιες πηγὲς ἐμπνευσης καὶ—πρὸ πάντων—ἀρνούμενοι ἢ ἀδυνατοῦντες ἀπὸ ἰδιοσυγκρασία νὰ συγχρονιστοῦν μὲ τὴν ἐποχὴ μας τὴν ἀπαιτητικὴ, τὴν ἐποχὴ τῆς ἐπιστήμης, τῆς ἐξέλιξης, τῆς ἀνησυχίας. Τὴν ἐποχὴ ποὺ ἕνα καινούργιο ἀγέρι, ὁ λίβας τῆς ἐπανάστασης, μᾶς φουσκώνει τὰ στήθια καὶ μᾶς ἀνοίγεται ὁ δρόμος γιὰ μιὰ νέα μελλοντικὴ δημιουργία μὲ βάση τὴν πίστη γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν στοργὴ γιὰ τὸν ἀνθρώπο. Ὅλοι τους μυρίζουν μούχλα καὶ ἀθηριοσκληρώση. Ὅμως ὄχι. Ἐμεῖς οἱ νέοι ποὺ πιστεύουμε στὸν ἑαυτὸ μας καὶ σὲ τὴν ἐποχὴ ποὺ ζοῦμε τὴν ἀνήσυχη, θά τραβήξουμε γι' αὐτοὺς τοὺς νέους δρόμους. Οἱ παλιοὶ εἶπαν πιά ὅτι εἶχαν νὰ ποῦν. Γι' αὐτὸ κι' ἐμεῖς θά τοὺς ἀφίσουμε στὸ ράφι τους νὰ αὐτολιβανίζονται, καὶ θά στρέψουμε ὄλη μας τὴν προσοχὴ καὶ τὴν ὑποστήριξη στοὺς νέους ποὺ πραγματικὰ ἀξίζουν. Τὸ περιοδικό μας αὐτὸ, ποὺ ζητάει τὸ λυτρωμὸ ἀπ' τὴ σκουριὰ τῆς ρουτινίας ποὺ μᾶς τσακίζει, βγαίνει μ' αὐτὸ τὸ σύνθημα ποὺ δὲ διστάζει νὰ τὸ βροντοφωνήσει: Τόπο στοὺς νέους, σ' αὐτοὺς ἀνήκει τὸ μέλλον. Κι' ἂν οἱ παλιοὶ μᾶς χτυπήσουν, κι' ἂν μᾶς πολεμήσουν, ἢ κατὰ τὸ σύστημά τους μᾶς εἰρωνευτοῦν, τοὺς ἀπαντοῦμε προκαταβολικὰ μὲ τοὺς περιφνημοὺς στίχους τοῦ Καρυωτάκη:

—Ἄ! Κύριε, κύριε Μαλακάση,
ποῖς τελευταῖος θὰ γελάσει;

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΔΕΣ

Γίνεται μιὰ ἀκατανόητη προσπάθεια τὸν τελευταῖο ἰδίως καιρὸ, ἀπὸ μερικοὺς γνωστοὺς σοφοὺς ἰδεολόγους γιὰ νὰ μᾶς πείσουν, ὅτι τέχνη τότε μονάχα εἶναι δυνατό νὰ κατανοηθεῖ ὅταν δὲν ξεπερνᾷ αὐτὴ τὰ στενὰ ὄρια τῶν... ἐθνικῶν συνόρων!.. Τοῦτο εἶναι ἕνα ζήτημα ποὺ θ' ἀποτελέσει γιὰ μᾶς ἀντικείμενο

εϋρύτερης μελέτης και συζήτησης.

Προκαταβολικά όμως έχουμε να πούμε τοῦτο: Πῶς ἡ τέχνη—ἡ ζωντανή τουλάχιστο τέχνη και ὄχι ἡ ἄψυχη—δὲν κανονίζεται ἀνάλογα μὲ τὰ γούστα και τὶς ὀρέξεις μερικῶν στενοκέφαλων ἀσόφων. Μὲ λίγα λόγια, ὅσο και ἂν κόβωνται γιὰ τὸ ἀντίθετο, ἡ τέχνη δὲν παίρνει τὴν ἄλφα ἢ βῆτα μορφή, πού προσπαθοῦν ἀπὸ συμφέρο μερικοὶ ἐξώκοσμοι και πεθαμένοι νὰ τῆς δόσουν μὲσα ἀπὸ τὴ μouxλιασμένη ἀτμόσφαιρα τοῦ γραφείου τους.

Ὁ τεχνίτης πού σέβεται τὸν ἑαυτό του, ὁ τεχνίτης πού ζεῖ και δὲν περιφρονεῖ τὴν ἐποχὴ του, ὁ ζωντανὸς τεχνίτης, πού δὲν παίζει τὸν ρόλο τοῦ ὑπερανθρωπᾶκου, προσπαθεῖ, ὅσο μπορεῖ βέβαια, νὰ προσαρμόζεται μὲ τὸ περιβάλλον του και μὲ τὴν ἐποχὴ του, προσπαθεῖ νὰ παίρνει κᾶτι ἀπὸ τὸν παλμό, τὸν ἠλεκτρισμό, πού πλημμυρίζει τὴν ἐποχὴ του.

Ἡ τέχνη παίρνει τὸ δρόμο τῆς, τὸ δρόμο πού τῆς ὑπαγορεύει κάθε περίσταση, μονάχη τῆς. Ἀναγκαστικά παίρνει κί' αὐτὴ τὸ δρόμο πού τῆς ἐπιβάλλουν οἱ ἐξελικτικοὶ δρόμοι τῆς ἐπιστήμης, τῶν ἀνθρώπων. Σήμερα ἡ τέχνη ἀναγκαστικά τείνει νὰ γίνει πανανθρώπινη. Καὶ ἂν θέλαμε νὰ τὴ σταματήσουμε θὰ μᾶς ἦταν ἀδύνατο. Θᾶταν ἀνόητο και ματαιοπονία πάλι, ἂν παίρναμε ἓνα ραβδί γιὰ νὰ κτυπήσουμε κατὰμουτρα τὴν ἐξέλιξη!

Σήμερα ζοῦμε σὲ μιὰν ἐποχὴ πού ἐγκυμονεῖ πολλά, σὲ μιὰν ἐποχὴ κοσμογονίας. Οἱ ἐπιστήμες και ἐφευρέσεις ἔχουνε προκόψει σὲ καταπληκτικὸ βαθμό.

Τὴ σφαῖρα μας τὴν ὀργώνουνε καθημερινὰ χιλιάδες τραῖνα. Ἐπικοινωνεῖ κανεὶς μὲ τὰ τηλέφωνα μ' ὅλες τὶς χῶρες μὲ μιὰν εὐκολία ἀφάνταστη. Κλεισμένοι μὲσα σ' ἓνα ἀπόμερο σαλονάκι ἐνὸς ἀπόμακρου σπιτιοῦ τῆς Ἀθῆνας ἀκοῦμε τὰ τραγούδια πού μᾶς φέρνουν τὰ ραδιόφωνα

ἀπ' ἄλλες μακρινὲς χῶρες μὲ τέτοια καταπληκτικότητα, σᾶ νὰ βρισκόμαστε κοντά. Αὐτὰ και πολλά ἄλλα μὲσα συγκοινωνίας, πού ὀφείλονται στὴν ἐπιστήμη και τὴν ἐφεύρεση, γκρεμίσανε πολλές μouxλιασμένες ἀξίες και πλησιάζανε τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς ψυχικά... «Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητας, μὲ τὴ δύναμη πού τοὺς ἔδωσαν τὰ μὲσα πού βρίκανε ἐξ ἀφορμῆς τῆς καταπληκτικῆς προόδου τους, καταλάβανε μὲ λίγα λόγια πῶς εἶναι οὔτε λίγο, οὔτε πολύ, «ἄνθρωποι». Ἡ πίστη μας γιὰ μιὰ συναδέλφωση ὄλων τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἀκλόνητη!

Ἔστερα λοιπὸν ἀπ' ὅλα αὐτὰ πού συντελοῦνται γύρω μας, ἔπειτα ἀπ' ὄλον αὐτὸ τὸ μεγάλο ζωϊκὸν ὄργασμο, νομίζουμε, «ἐμεῖς οἱ νέοι» τουλάχιστον, πού δὲ θᾶμαστε ἐν τάξει, δὲ θὰ σεβόμαστε τὸν ἑαυτό μας, ἂν τοποθετούσαμε τὰ ἰδανικά μας εἰς τ' ἀστέρια και εἰς τὰ βύθη τῶν θαλασσῶν. Ἀλλὰ κί' ἂν τὸ θέλαμε, ἀκόμη και ἂν καταβάλλαμε μεγάλη προσπάθεια γιὰ νὰ στρέψουμε τὰ αἰσθημάτά μας και τὴ λογικὴ μας σὲ ἐξώκοσμους, δὲ θὰ τὸ καταφέρναμε.

Ἐπειδὴ ὑπαφιαζόμαστε, ὅτι μπορεῖ νὰ βρεθοῦν μερικοὶ μωρολόγοι νὰ μᾶς τυμπανίσουνε πάλι τὸ παλιὸ τροπᾶρι «ἡ τέχνη γιὰ τὴν τέχνη», λέμε προκαταβολικά και θὰ τὸ κατάλαβαν ἀσφαλῶς και οἱ ἴδιοι, ὅτι γιὰ μᾶς τέχνη χωρὶς κοινωνικὸ περιεχόμενο εἶναι ἀκατανοητὴ. Ἀλλὰ και κείνοι πού κόβουνται γιὰ τὸ ἀντίθετο τὸξέρουν πολὺ καλά τοῦτο γιατί πρῶτοι αὐτοὶ ξεπέρασαν τὶς ἀρχές τους. Δὲν ξεχνοῦμε ποτὲ ἓναν πού νομιζεται ὡς μεγαλύτερος ποιητῆς μας, πού βγήκε μὲ στίχους του σὲ μιὰν ἐφημερίδα νὰ ὑμνήσῃ ἓνα πολιτικὸ.

Ἡ ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ

Ὁ Γάλλος συγγραφεὺς Μωρίς Ἐσκοφφιὲ ἔβγαλε τελευταία μιὰ μονογραφία, στὴν ὁποία προβλέπεται, ὁ-

τι σιγά-σιγά τὰ ἐντυπα θὰ ἐξαφανιστοῦν. Ὁ συγγραφεὺς πιστεῖ, ὅτι τὰ βιβλία θὰ λείψουν. Θὰ ἀπορροφηθοῦν ἀπὸ μιὰν ἄλλη τεράστια δύναμη, πού ἡ ἐπίδρασή τῆς μπορεῖ νὰ περνᾶει ἀπαρατήρητη, ἀλλὰ εἶναι καταθλιπτικὴ σ' ὅλες τὶς σύγχρονες ζωϊκὲς ἐκδηλώσεις. Ἡ δύναμη αὐτὴ εἶναι τὸ ραδιόφωνο, πού μέχρι τώρα ἔχει ἀγγίξει τὸ θέατρο, τὴν ἐφημερίδα και τὸν κινηματογράφον. Ὄταν ἡ ἐξέλιξη τοῦ ραδιοφώνου φτάσει στὴν ἀναλογία, πού βρίσκονται οἱ τελευταῖες ἐφευρέσεις, τότε τὰ ἀποτελέσματα θὰ γίνουν πῶς πολὺ αἰσθητά.

Και πρῶτα-πρῶτα δὲ θὰ ὑπάρχει ἡ ἀνάγκη πιά τὸ βιβλίον. Θᾶνε ἀρκετὸ γιὰ ἓναν ἀναγνώστη νὰ ἀποτείνεται σὲ ραδιοφωνικὸ σταθμὸ πού προτιμᾶει και νὰ ζητᾶει ἀπ' ἐκεῖ, ὄχι ἀπλῶς ἓνα βιβλίον πού θὰ «ἐκπέμπεται ἀπὸ ραδιοφώνου», ὅπως οἱ τωρινοὶ λόγοι και οἱ εἰδήσεις, ἀλλὰ κί' ὀρισμένες σελίδες, και περικοπὲς ἀκόμα ἀπὸ τὸ βιβλίον. Οἱ ραδιοφωνικοὶ σταθμοὶ θὰ ἔχουνε μεταβληθεῖ τότε σὲ μοναδικὲς δημόσιες βιβλιοθήκες, ἀφοῦ ἡ ὑπαρξὴ ἰδιωτικῶν βιβλιοθηκῶν θᾶνε ἀπόλυτα περιττὴ.

Συνεχίζοντας ὁ Ἐσκοφφιὲ, λέγει, ὅτι κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο, οἱ ἄνθρωποι θὰ ξαναγυρίσουν στὴ μακρινὴ ἐκείνη περίοδο, πού τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἀνθρώπινης διανόησης ἀπαγγέλονταν, ὅπως τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη. Οἱ συγγραφεῖς τοῦ μέλλοντος δὲν θὰ καταφεύγουν πιά στοὺς ἐκδότες, ἀλλὰ στοὺς ραδιοφωνικοὺς σταθμοὺς τῆς εἰδικότητάς του καθέναν-ὁ ποιητῆς σὲ τὸ σταθμὸ πού θὰ «ἐκπέμπῃ» ποιήματα, ὁ γιαιτρός σὲ τὸ σταθμὸ του, ὁ χημικὸς σὲ τὸ χωριστὸ σταθμὸ κτλ., ἢ δὲ διάδοση τῶν διαφόρων ἔργων θᾶνε τεράστια και ἀστραπιαία. Αὐτὰ πάνω κάτω ἀναφέρει ἢ παράξενη, ἀλήθειά, μονογραφία τοῦ Μωρίς Ἐσκοφφιὲ, ἢ ὁποία προκάλεσε ζωηρὴν ἐντύπωση μεταξὺ τῶν διανοουμένων.

Ἡ ΕΒΔΟΜΑΔΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Δὲ μποροῦμε, μὰ τὴν ἀλήθεια, νὰ παραδεχτοῦμε ὅτι ἡ «ἐβδομάδα τοῦ ἑλληνικοῦ βιβλίου» πού ἐγκαινιάστηκε αὐτὲς τὶς μέρες, ἔχει ὁποιοδήποτε σοβαρὸ σκοπὸ, ἢ ὅτι θᾶχει κανένα πραχτικὸ ἀποτέλεσμα τόσο γιὰ τοὺς ἐκδότες πού τὴ διοργάνωσαν ὅσο και γιὰ τὸν κόσμον πού διαβάζει. Ὅλοι ξέρουμε τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους τὸ βιβλίον περνᾶει τώρα τελευταία μεγάλη κρίση:

Ἡ οἰκονομικὴ δυναμικότητα ἐκείνων ἀκριβῶς πού ἀποτελοῦσαν πάντα τοὺς καλύτερους πελάτες τῶν βιβλίων, ἔχει φτάσει σὲ κατώτερο ὄριο ἀντοχῆς και ἔτσι ὅλοι αὐτοὶ ἔπαψαν ν' ἀγοράζουν βιβλία και νὰ φροντίζουν ὅπως πρῶτα γιὰ τὴν «πνευματικὴ τους τροφή», ἀφοῦ και ἡ ἐξέγερση τῆς ὑλικῆς κατάντησε μεγάλο και δύσκολο πρόβλημα.

Μὲ τοὺς ὄρους αὐτοὺς οἱ ἐκδότες ἦταν φυσικὸ νὰ βλέπουν τὰ ράφια τους γεμάτα ἀπὸ ἀπούλητα βιβλία και νὰ αἰσθάνονται τὴν «κρίση τοῦ βιβλίου» νὰ τοὺς πιέζει ἐπικίνδυνα. Ἀφοῦ μάταια ἔριξαν τὶς τιμὲς τῶν βιβλίων κάτω και ἀπὸ τὸ κόστος ἀκόμα—πολλὲς φορές—και εἶδαν ὅτι και μ' αὐτὸν ἀκόμα τὸν τρόπο δὲν εἶχαν τὴν πούληση πού περίμεναν, σκέφτηκαν νὰ δανειστοῦν ἀπ' ἔξω ξένες μεθόδους, πού γιὰ λόγους ὀρισμένων και ἀνεξάρτητους ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ προορισμὸ τοῦ βιβλίου, ἐφαρμόστηκαν και σχετικὰ πέτυχαν ἄλλοῦ. Ἔτσι, ὅπως και ἄλλα ἄχρηστα και γελοῖα πράγματα, μεταφυτεύτηκε και ἐδῶ ἡ «ἐβδομάδα τοῦ βιβλίου», σὰν ἓνα εἶδος ὀμαδικῆς διαφήμισης.

Ἡ διαφήμιση αὐτὴ, ὅπως και κάθε ἄλλη, θέλει βέβαια νὰ μαζέψῃ πελάτες και μάλιστα τοὺς πελάτες ἐκείνους πού λίγο ἢ πολὺ ἐνδιαφέρει τὸ εἶδος τοῦ ἐμπορεύματος.

Ἔ, λοιπὸν, αὐτοὶ ἀκριβῶς εἶναι ἐκείνοι πού δὲν ἔχουν σήμερα τὰ μέ-

σα ν' αγοράσουν βιβλία. Δέν ἔχουν ἄλλως τε οἱ περισσότεροι ἀνάγκη ἀπὸ διαφημίσεις τοῦ εἴδους αὐτοῦ, γιατί ὁποῖος ἐνδιαφέρεται γιὰ τὰ γράμματα καὶ γενικά γιὰ τὴν πνευματικὴ ζωὴ καὶ κίνηση τοῦ τόπου του, τὴν παρακολουθεῖ ἀπὸ πολὺ κοντὰ καὶ ξέρει καλὰ καὶ τί βιβλία τοῦ χρειάζονται καὶ ποῦ πουλιοῦνται. Αὐτούς, λοιπόν, ἢ «ἐβδομάδα τοῦ βιβλίου» δέν τοὺς ἐνδιαφέρει καὶ τόσο. Μὰ καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους, «τὸ πολὺ κοινόν» ποῦ συνήθως δὲ διαβάζει, ἢ διαβάζει σποραδικὰ ὅτι τύχει νὰ τοῦ πέσει στὰ χέρια, ἢ ἔκθεση τοῦ βιβλίου εἶναι, νομίζουμε, τὸ ἴδιο ἀδιάφορο πρᾶγμα.

Ἄπ' αὐτούς θὰ πᾶνε βέβαια πολλοὶ νὰ τὴν ἐπισκεφτοῦνε, θὰ ψηλαφίσουνε τὰ βιβλία, θὰ θαυμάσουν τὰ ὠραῖα ἐξώφυλλα καὶ τὰ πολυτελῆ ἢ ἰδιότροπα δεσίματα, μπορεῖ καὶ νὰ φυλλομετρήσουν κανένα, μὰ πολὺ λίγοι θὰ κάνουν ἀξιόλογες ἀγορές—οἱ περισσότεροι συμβατικά καὶ ἀπὸ νοσηρὸ σνομπισμό—τόσο ποῦ νὰ μὴν ἀξίζει καλὰ—καλὰ τὸν κόπο νὰ γίνεταί ἐκθεση ἰδιαιτέρη γι' αὐτούς, ἀφοῦ τὸν ἴδιο προορισμὸ ἔχουν καὶ οἱ ὠμορφοστολισμένες βιτρίνες τῶν βιβλιοπωλείων μας.

Ἔτσι ἢ «ἐβδομάδα τοῦ βιβλίου» θὰ μείνει χωρὶς ἀληθινὸ προορισμὸ καὶ χωρὶς οὐσιαστικὸ ἀποτέλεσμα, ἐκτὸς τῆς ἰσχνῆς δεκαρολογίας ποῦ δέν εἶναι ἄξια λόγου. Ἐκτὸς ἂν ἀφίσει στοὺς ἐκδότες καὶ τὴν ἠθ.κὴ ἰκανοποίηση πὼς ἔκαναν ὅτι μποροῦσαν γιὰ νὰ σταματήσουν τὴν κρίση τοῦ βιβλίου. Καὶ φοβούμαστε, ὅτι ἢ ἰκανοποίηση αὐτὴ θὰ μοιάζει μὲ τὴν ἰκανοποίηση τοῦ ἄρρωστου ποῦ ἀργοπεθαίνει εὐχαριστημένος μὲ τὴν ἰδέα πὼς τουλάχιστο μεταχειρίστηκε—ἔστω καὶ μάταια—δὲν τὰ «ἐνδεικνύμενα» γιὰ νὰ σταματήσει τὸ κακὸ.

ΝΕΟΣ ΜΕΣΣΙΑΣ

Μπράβο στὸν Κρισναμοῦρτι ποῦ

μᾶς ξανᾶρθε στὴν Ἑλλάδα καὶ μάλιστα αὐτὴ τὴν φορὰ γιὰ νὰ καθίσει περισσότερο ἀπ' τὴν ἄλλη. Ἀποδειχεται ἄρκετὰ ἔξυπνος ἄνθρωπος ποῦ ξέρει νὰ κάνει πολὺ καλὰ τὴ δουλειά του. Ἀντιλήφθηκε, φαίνεται, τὴν πρώτη φορὰ ποῦ πέρασεν ἀπὸ δῶ, ὅτι στὴν Ἑλλάδα βρίσκονται πολλοὶ κουτοί, ὅτι ἢ σνομπάρια παίρνει καὶ δίνει στὸν τόπο μας, καὶ μᾶς ξανᾶρθε γιὰ νὰ ἐκμεταλλεῖται τὶς ἰδιότητές μας αὐτές.

Δὲ μποροῦμε νὰ συμφωνήσουμε μ' αὐτούς ποῦ τὸν εἰρωνεύτηκαν ἢ καὶ τὸν βρῖσανε, γιατί ὁ ἄνθρωπος φαίνεται ἀπόλυτα συνεπὴς μὲ τὶς ἀρχές του. Τὸν πήραν ἀπὸ μικρὸ παιδάκι, τὸν ἀναθρέψανε καὶ τὸν μορφώσανε εἰδικὰ γιὰ νὰ γίνεῖ ἕνας διεθνῆς ἀγύρτης τοῦ πνεύματος, καὶ φαίνεται πὼς κάτι ἔγινε. Ὅχι βέβαια μεγάλος ἀπὸ κείνους ποῦ ὁ Κάρλα-ὕλ χαρακτηρίζει «ἥρωες» ἀλλὰ πάντα κάτι κατάλληλο γιὰ νὰ ἐκμεταλλεῖται τὴ βλακεία, τὴ ματαιοδοξία καὶ τὴν ψευτοεπίδειξη τῶν συνανθρώπων του.

Θὰ καθίσει λοιπὸν μερικὲς μέρες καὶ «αἱ κοσμικαὶ Ἀθῆναι» ὅπως ἔκαναν στὸν Μαρινέτι καὶ στὸν Βίλυ Φρίτς θὰ τρέξουν νὰ τὸν ἐπευφημίσουν, ν' ἀκούσουν τὰ βαθυστόχαστα λόγια του καὶ στὴν ἀνάγκη νὰ τὸν ψηλαφίσουν ἀπὸ πολὺ κοντὰ γιὰ νὰ χουν νὰ λένε. Ὑστερα θὰ πάει κάπου ἄλλοῦ καὶ μεῖς θὰ μείνουμε ἐδῶ μὲ τὴν περήφανη σκέψη ὅτι τὸν γνωρίσαμε ἀπὸ κοντὰ καὶ ὅτι στὴ μόρφωσή μας περιλαμβάνονται καὶ ἄρκετὲς γνώσεις «θεοσοφίας». Δέν εἶναι καλὰ ἔτσι, ἀφοῦ κι' αὐτὸς κι' ἐμεῖς θὰ μείνουμε ἰκανοποιημένοι;

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ ΜΑΣ ΦΙΛΟΥΣ

Σ' ὄσους φίλους μας μᾶς ἔστειλαν τὴ συνεργασία τους θ' ἀπαντήσουμε στὸ ἐρχόμενο φύλλο,

ΚΡΗΤΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΔΡΑ ΡΕΘΥΜΝΟΝ

Μετὰ μικρὰν διακοπὴν, προελθοῦσαν τὸ μὲν ἐκ τῆς ἀπομακρύνσεως ἐξ Ἀθηνῶν τοῦ Διευθυντοῦ ἡμῶν, διορισθέντος Νομάρχου Ρεθύμνου, τὸ δὲ ἐκ τῆς χαρακτηριστικῆς ἀδιαφορίας πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς προσπαθείας ταύτης ἐπαναλαμβάνουσι τὴν ἔκδοσιν αὐτῶν τακτικῶς πλέον αἱ «Κρητικαὶ Μελέται».

Εἰς τὸ ἐξῆς θὰ ἐκδίδονται μηνιαίως, μέχρι τῆς ἐδραιώσεως αὐτῶν οἰκονομικῶς, πλούσια πάντοτε εἰς ὕλην καὶ εἰκονογράφειαν. ἀλλ' εἰς μικρὸν σχῆμα, 16ον καίτοι τοῦτο διότι παρετηρήθη, ὅτι κατὰ τὴν ταχυδρόμησιν, μέχρις ὅτου φθάσῃ εἰς χεῖρας τῶν συνδρομητῶν, καθὼς καὶ εἰς τὰ περίπτερα, τὸ τεῦχος λόγῳ τοῦ σχήματός του, ὑφίστατο μεγάλην φθορὰν, εἰς τρόπον ὥστε κατὰ τὸ πλεῖστον αἱ ἐπιστοφαὶ ἦσαν ἄχρηστοι.

Διὰ τὸ ὁμοίμορφον δὲ τοῦ οχήματος ἢ Διεύθυνσις ἀναλαμβάνει ἐναντι τῶν συνδρομητῶν τὴν ὑποχρέωσιν ν' ἀνατυπώσῃ καὶ ἀποστείλῃ δωρεὰν εἰς αὐτοὺς τὰ δύο πρῶτα τεύχη τῶν «Κρητικῶν Μελετῶν», πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι εὐνόητον εἰς ποίαν θυσίαν θέλει ὑποβάλλει τὸ ἰσχυρότατον ταμεῖον τοῦ περιοδικοῦ.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἐπικαλούμεθα τὴν ἀντίληψιν τῶν συνδρομητῶν ἡμῶν εἰς τὸ νὰ ἐγγράψωσιν ἕκαστος ἀνὰ ἓνα ἄλλον συνδρομητὴν καὶ ἀποστείλωσιν ἢ συνδρομὴν, διὰ νὰ ἐνισχύσωσιν ὑλικῶς τὰς «Κρητικὰς Μελέτας» αἱ ὁποῖαι κύριον αὐτῶν σκοπὸν θέσασαι νὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς Κρήτης ἐν τῷ κύκλῳ τῆς παμμεροῦς μελέτης αὐτῆς, ἔχουσιν ἄμεσοι ἀνάγκην ἐνισχύσεως.

Ἐκαστος τῶν συνδρομητῶν θὰ λάβῃ τόσα τεύχη ὅσα καὶ ἐπλήρωσεν.

Αἱ νέαι συνδρομαὶ ὠρίσθησαν ὡς ἐξῆς:

ΕΤΗΣΙΑΙ Δραχ. 60

ΕΞΑΜΗΝΙΑΙ » 30

Διὰ τὰς Κοινοτήτας, Σχολικὰ Ταμεῖα καὶ λοιπὰ νομικὰ πρόσωπα μόνον ἐτήσαιο δραχ. 100.

Ἐπὶ τέλος καθιστῶμεν γνωστὸν εἰς τοὺς κ. κ. συνδρομητὰς ἡμῶν ὅτι τὴν Διεύθυνσιν τῆς ἐκδόσεως ἀνέλαβον ἐν Ἀθήναις οἱ κ. κ. Γεώργιος Σπυριδάκης Καθηγητὴς καὶ Γεώργιος Μιχ. Μυλωνογιάννης, ποιητὴς—Λογογράφος—ὁδὸς Ἀκαδημίας 7 α Ἐνωσις Κρητῶν.

Ἐπιστολαὶ καὶ ἐμβάσματα δέον ν' ἀπευθύνονται: Διεύθυνσιν «Κρητικῶν Μελετῶν» Ρεθύμνον-Κρήτης.